ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

Година XXII — Број 445
Субота, 9 јул 1960 године

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

ФЛАШ ГОРДОН

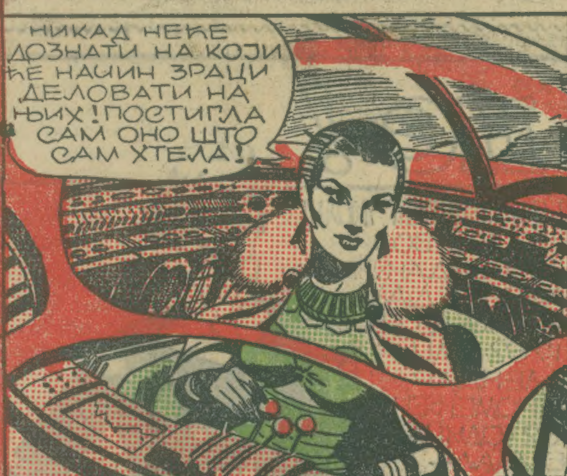

У ОВОМ БРОЈУ:

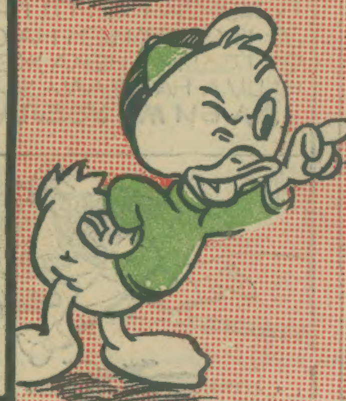

ШТО ВЕРНИЈЕ...

Самуел Голдвин, мада већ има 76 година још и сада снима — свој 69 филм. Рођен је у Варшави, а кад је његова породица 1902 године прешла у Енглеску, он се запослио као ковач у Манчестеру. Са 17 година отишао је у Америку и постао рукавичар. Послови су му пошли добро па је стекао и иметак. Пред сам Први светски рат удружио се са Сесил Б. де Милом, Цукором и другим продуцентима и тако постојао један од великана Холивуда.

Данас, Голдвин, чија активност још није попустила, снима „Порги и Бес“ према истоименој Гершвиновој опери. Још 1947 године он је био на челу оних који су тражили право за снимање овог филма. Али тек после десет година добио је ауторско право.

Прве сцене снимљене су у јулу 1958 године на југу САД. Радња се збива на великом скверу у једној провинцији. Међутим, сутрадан пожар је уништио цео декор и костиме. Голдвин се обратио осигуравајућим друштвима и за 80 дана поново је све било спремно и снимање је почело 2 септембра.

Тридесет два певача су изабрана међу 300 пријављених кандидата.

Голдвин је желео да све буде што верније — да ови људи личе на оне који се увече састају и седе да попричају са суседима после посла. „Ако су сви певачи добри, то је само срећан случај, — каже он, — иако нисмо у опери већ на улици једног града ни југу међу црнцима који живе, раде, подижу децу, воле и пате“.

Режисер филма Ото Премингер, Бечлија, за насловну улогу изабрао је Дороти Дендриџ.

Филм је сниман на траци од 70 мм (двапут широј од обичне) а гласови су снимани на шест стереофонских трака.

ОВО ЈЕ НАЈТЕЖА УЛОГА КОЈА ЈЕ ИКАД НЕКОМЕ ДАТА — КАЖЕ СИНДИ ПОАТЈЕ — ПОРГИ. ЦЕЛО ВРЕМЕ ЈЕ ПРИВЕЗАН ЗА ШТАКЕ ЈЕР ИГРА БОГАЉА.

И ЗА КОЊА ГОДИШЊИ ОДМОР

Свако дете у Копенхагену познаје Херлуф Петерсена и Санди Мака. Петерсен, доброћудан човек, са кожном кецељом и наочарима, већ деценијама развози вино и жестока пића по граду. А Санди Мак, снажан олденбуршки коњ упрегнут у његова кола миран је и достојанствен исто као и господар.

Ту скоро, кад је требало да пође на годишњи одмор, стари кочијаш Петерсен је отишао у дирекцију свог предузећа и стао да објашњава:

— Најзад, и он не постаје млађи, већ му је четрнаест година, преморен је и нервозан. Радио је увек тешке послове али стрпљиво и заслужује одмор исто као и сваки ваш службеник. Ниједном даље од вароши није изишао. Мислим да би и њему боравак на мору добро чинио.

Никад се дотад тако нешто није чуло: годишњи одмор за коња. Али разлози Петерсенови били су убедљиви. Дирекција предузећа се сагласила с тим да је Санди Мак стварно њихов радник и да му као таквом припада одмор.

Тако су једног сунчаног јутра Петерсен и Санди кренули на пут. Али не живим градским улицама којима су свакодневно пролазили већ пустим друмом са дрворедом. Држећи узде опуштене Петерсен је певао а коњ је застао, окренуо главу.

— Идемо на одмор, — рекао Петерсен коњу. У Коге. Тамо ћеш моћи до миле воље да јуриш по обали и да пливаш у мору.

Санди Мак је наћулио уши, забацио главу и наставио да каска.

Море је за Санди Мака било велико искушење. Сув песак је био мек и заводљив, а влажан песак хладан. Да загази у воду никако није хтео. Био је очевидно несрећан кад је Петерсен то учинио. Нервозно је ударао копитом и брижним очима пратио свог господара.

Кад се Петерсен окренуо да плива на леђима и пустио да га вода носи, Санди Мак је престрашено зарзао и полетео у помоћ „дављенику“. Али чим се Петерсен усправио у води, коњ је устукнуо и посрамљен пошао натраг на сигурну обалу. То је ипак била прилика да Санди Мак открије како је пљускање по води веома забавно. После тога је трчао по плићаку, запљускивао и пенио воду и весело рзао.

Четрнаест дана „ферија“ брзо је прошло. О годишњем одмору Санди Мака брзо се рашчуло по граду, па су и новине опширно писале.

Данско друштво за заштиту животиња изабрало је Херлуф Петерсена, кочијаша, за почасног члана, а у околини Копенхагена купило велики пашњак за летње одмаралиште градских теглећих коња. Многа предузећа већ су пријавила своје коње за боравак у одмаралишту.

ТРИ ОВЦЕ

Немачки хирург Рихард фон Фолкман (1830—1889) један од најпознатијих у то време, био је противан давању трансфузије овче крви, јер је сматрао да је то опасно по живот.

— За такву трансфузију потребне су три овце: једна од које се узима крв, друга којој се та крв даје и трећа која врши трансфузију, — тврдио је он.

Телевизија и даље осваја

На дан 31 децембра 1959, отпремне телевизиске станице имало је 56 земаља у свету, што значи 7 држава више но у 1958 години. Телевизиске програме добиле су Чиле, Хаити, Хондурас, Панама, Либан, Нигерија и Нови Зеланд.

Истога дана у свету је било око 42 милиона пријемних телевизиских апарата чији се број повећавао за последње три године овако: у години 1957 за око 3,500.000, у 1958 за око 6,500.000 и у 1959 за око 9,250.000.

RIPLEY'S — Веровали или не!

СЕР КЛАУДСЛИ ШАВЕЛ (1650–1707) БРИТАНСКИ АДМИРАЛ И ПОМОРСКИ ХЕРОЈ, ПРЕТРПЕО ЈЕ БРОДОЛОМ У БЛИЗИНИ СИЦИЛИЈЕ И САХРАЊЕН НА ОБАЛИ ГДЕ ЈЕ ЊЕГОВО ТЕЛО НАЂЕНО. ПОСЛЕ 27 ГОДИНА НЕКА ЖЕНА ПРИЗНАЛА ЈЕ НА САМРТИ ДА ЈЕ АДМИРАЛА НАШЛА НА ОБАЛИ ЖИВОГ АЛИ ДА ГА ЈЕ ЗАДАВИЛА ДА БИ МУ УЗЕЛА ВЕЛИКИ ПРСТЕН СА СМАРАГДОМ

РЕЦЕПТ

У НЕКИМ КРАЈЕВИМА АМЕРИКЕ РЕПА СЕ НЕКАД СЕЈАЛА ПО СЛЕДЕЋЕМ РЕЦЕПТУ: „СТАВИ СЕМЕ ОД РЕПЕ У ЏЕП ОД ПАНТАЛОНА, ДЕБЉОМ ИГЛОМ ПРОБУШИ ЏЕП, А ОНДА ТРЧИ КАО ВИХОР ПРЕКО ЊИВЕ“

УПРКОС ТЕЖИ ВРХ ПАГОДЕ ЧИЈЕН СЕНГ У СИЈАМУ ТЕШКО ЈЕ ОШТЕТИО ГРОМ 1868 — ПА ИПАК, СЛОМЉЕНИ ДЕО НИ ДО ДАНАС НИЈЕ ПАО!

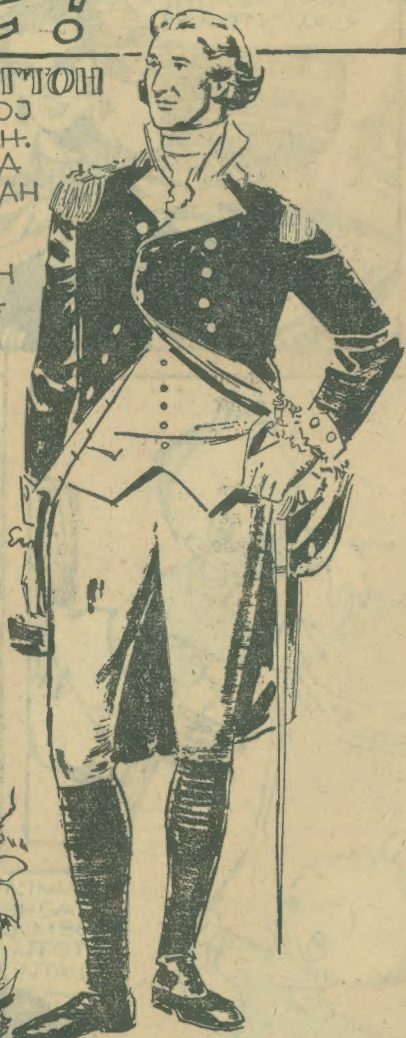

ЏОРЏ ВАШИНГТОН ИЗГУБИО ЈЕ СВОЈ 21-ВИ РОЂЕНДАН. ТРЕБАЛО ЈЕ ДА СЛАВИ РОЂЕНДАН 22-II-1752 АЛИ ЈЕ КАЛЕНДАР БИО ПРОМЕЊЕН И 1752 ГОДИНА НИЈЕ ИМАЛА МЕСЕЦ ФЕБРУАР

ФРАНЦУСКИ КИЦОШИ

ИЗ 10 ВЕКА НОСИЛИ СУ УВИЈАЧЕ УКРАШЕНЕ БИСЕРИМА И ДИЈАМАНТИМА

ПЕТРОВ споменик у Холандији

Редак је туриста који одмах по доласку у Холандију не запита познаника или првог човека на улици:

— Где се може видети мали Петар који је својим прстом запушио отвор у великој брани и тако спасао свој крај од поплаве? Где се налази његов споменик?

Холанђанин коме се странац обрати оваквим питањем нашао би се у неприлици: он никад није чуо за малог Петра. Заправо, тако је било

све до пре неколико година. Али, пошто су се странци, нарочито Американци, упорно распитивали за Петра, за њега су се заинтересовали и Холанђани. Међутим, ни учитељи, ни професори, па чак ни власти нису о њему ништа знали.

Најзад се једног дана у редакцији једног холандског листа појавио неки младић с књигом „Ханс Бринкер или сребрна клизаљка" од америчке књижевнице Мери Доџ. У тој збирци прича за омладину, налази се и прича о осмогодишњем холандском дечаку Петру који је од својих родитеља добио дозволу да један део своје хране однесе неким сиромашним људима који су живели с друге стране бране.

При повратку кући малишан је приметио да танак млаз воде избија кроз мали отвор на брани. Добро упознат са разорном снагом воде, мали Петар је знао да ће млаз постајати све јачи, а отвор на брани све већи. Док стигне до прве куће и обавести одрасле о опасности, може већ да буде касно. Због тога је он ставио прст у отвор: вода је престала да тече. Али, мали Петар није ни слутио да ће проћи много часова пре него што стигне помоћ. Вода је била хладна. прст му је већ био помодрео од хладноће, а ноге га издале. Ипак, малишан је издржао и остао поред бране све док одрасли нису стигли. Ова прича Мери Доџ, написана још 1865 године, преведена је на многе језике, па и на наш.

Холанђани су најзад схватили зашто се странци распитују за Петра, а власти су одлучиле да на једној од брана подигну споменик дечаку из приче. На подножју споменика уклесане су речи: „Посвећено младости и у част дечака који симболизује вечну борбу Холандије с водом".

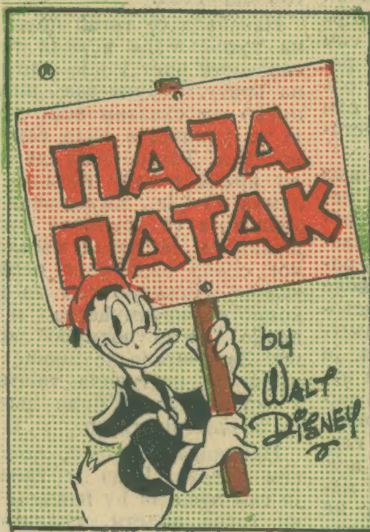

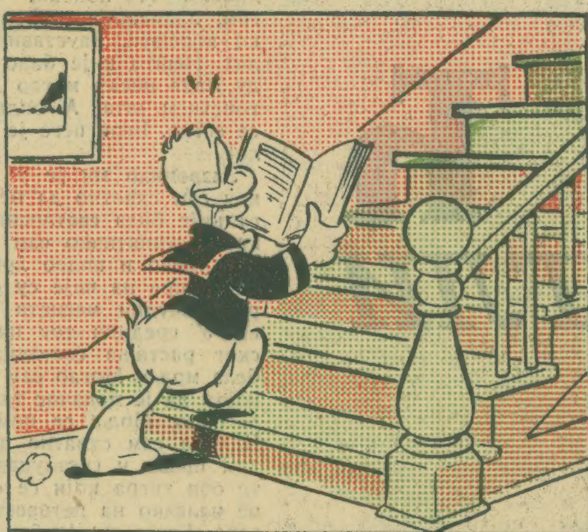

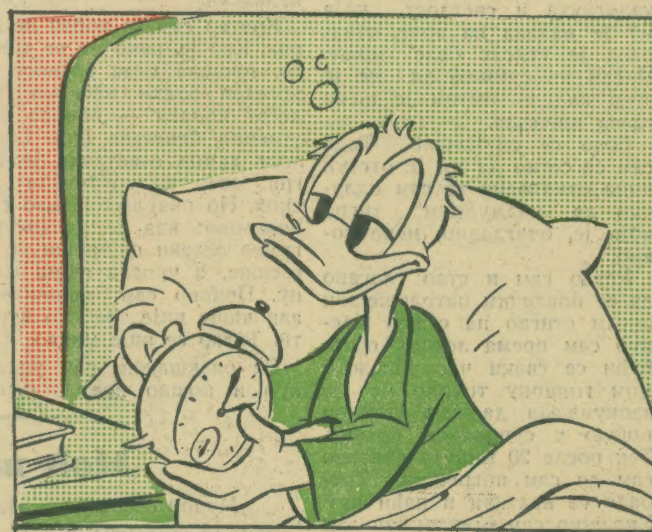

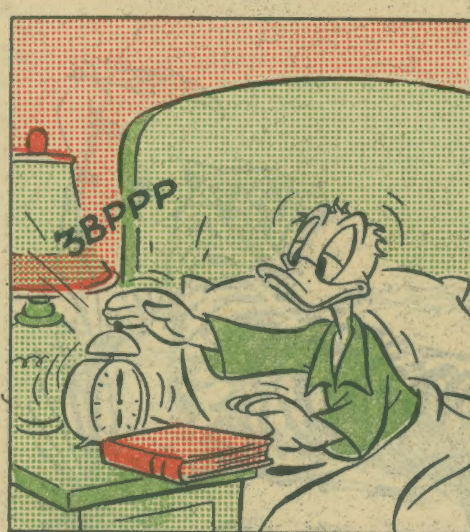

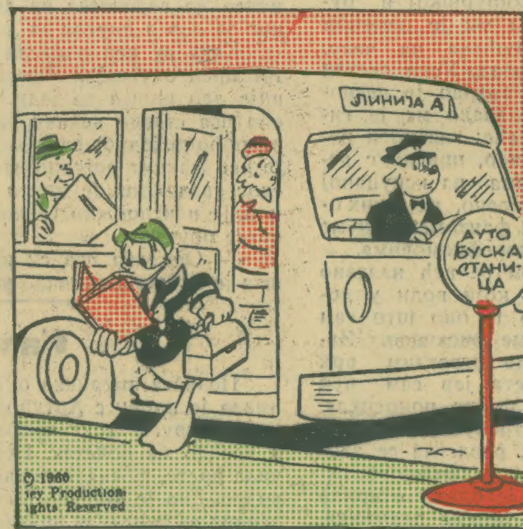

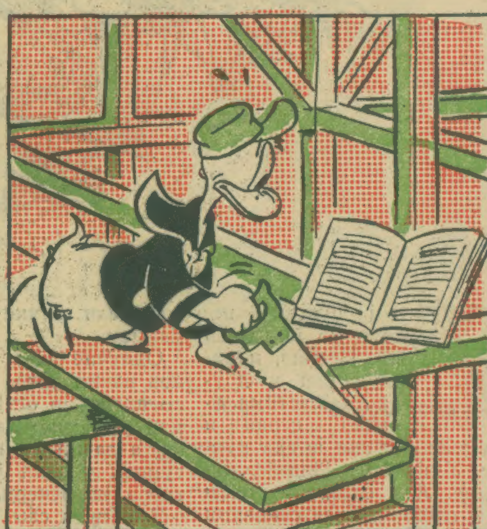

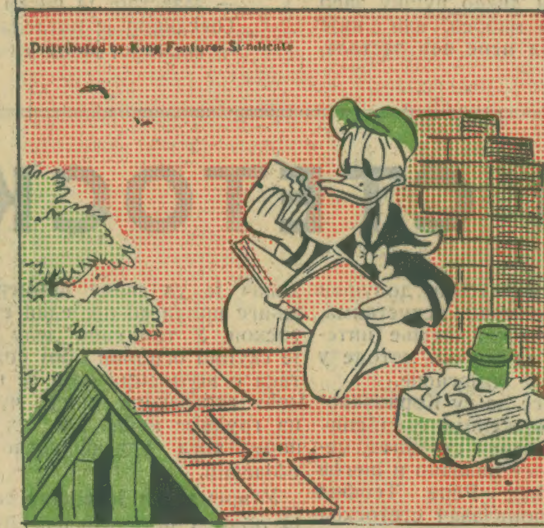

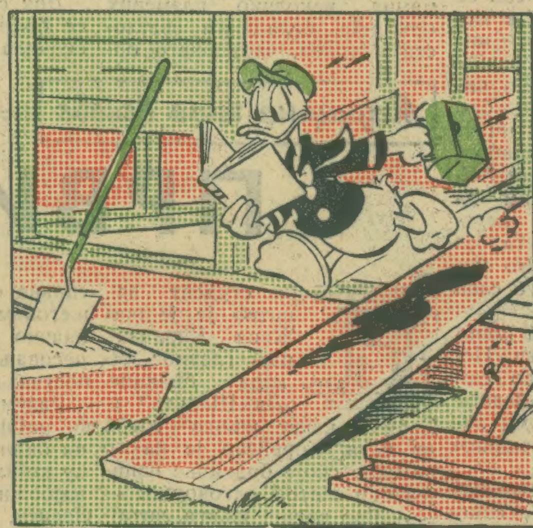

ПРЕ ГАЛИЛЕЈА?..

Први „телескоп" пронашао је холандски оптичар Ханс Липершај 1608 године — годину дана пре него што је Галилеј направио свој телескоп. Два сочива је монтирао у једну цев да би лакше осматрао удаљене објекте.

»ПОГРЕШНО«...

Веровање да је капетан Џемс Кук први човек који је угледао Антарктик претрпело је измену утолико што је установљено да је бели континент први угледао Рус Ф. Г. фон Белингсхаузен за време свог путовања између 1819 и 1821 године.

ОД ОВЦЕ ДО КАПУТА

Вуна која је ујутру 18 јуна ове године красила једну овцу, оденула је после свега шест часова и десет минута Блера Мак Нафтона, директора једне текстилне фабрике у Шкотској. Наиме, за то време овца је била острижена, вуна опрана, испредена, од ње изаткан штоф а од штофа скројено и сашивено одело. Ово претставља нов светски рекорд у традиционалној међународној утакмици коју под именом „Од овце до капута" организују одгајивачи оваца и прерађивачи вуне.

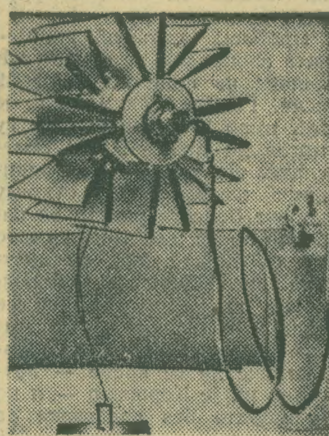

ЕЛЕКТРИЦИТЕТ ИЗ ГАСА

Овај термоелектрични генератор усавршен је у САД и сада користи топлоту створену сагоревањем гаса протона за добијање електрицитета. Он се употребљава за радиовезу, навигациона помагала и научне инструменте у удаљеним областима као што је Арктик где је стварање електрицитета на други начин немогућно.

НЕУГОДНО ПИТАЊЕ?

Чувени берлински интерниста Фридрих Теодор Фрерихс, који је живео од 1819 до 1885 године када је хтео по други пут да се ожени упитао је своју будућу супругу:

— Госпођице, хоћете ли да будете моја удовица?

НИЈЕ РАВАН

Кровом света назива се плато Памир, северно од Индије. Иако се назива плато он није раван. То је низ планинских врхова и долина, а најдубља удолина налази се на око 4.000 метара изнад морске површине. Врхови од преко 8.000 метара уздижу се изнад долина. Због тога овај плато с правом заслужује назив „кров света".

СТАКЛО КОЈЕ НЕ ПРОПУШТА ТОПЛОТУ

Стакло названо „пирекс 22" које је недавно произведено у лабораторији америчке фабрике „Корнин" има ту особину да одбија топлоту. Стакло пропушта светлосне зраке али је веома отпорно на високе температуре и под њиховим дејством не мења своје особине. Због тога ће, сматрају произвођачи, његова употреба бити вишеструка.

НОЋ У ЏУНГЛИ

У тој џунгли нешто ме је плашило. Истина, и раније сам у другим областима осећао страх и страхопоштовање пред џунглом. У шумама Индије, на пример. Али овде, у овом горју Индокине покривеном шумама, било је нечег неизрециво злослутног.

Изгледало је, чак, да се и животиње овде понашају друкчије, да одају друкчије гласове. Ноћу, лежећи у шатору, разазнао сам рески кашаљ пантера, злогласни уздах тигра иза кога долази свирепа рика. Али, сви ти звуци нечим су се разликовали од оних на које сам био свикао. Били су некако самоуверенији, више претећи и злослутнији.

Никада раније нисам чуо такву збрку гласова каква се дизала у овој џунгли. У праскозорје се разлегао продорни крик који је истог часа био прихваћен и поновљен од стотине гласова. То звижде мајмуни. Њихов необични концерт траје готово читав час.

После дугог путовања у малој двоколици са воловском запрегом, после труцкања по ужасно џомбастом путељку, стигли смо у ловачки логор подигнут дубоко у џунгли. Безбројни трагови пантера, тигрова, јелена, дивљих свиња разилазили су се на све стране. Али, мени је убрзо било јасно да се методи који се у Индији примењује у лову на тигрове овде не могу употребити. Требало се одрећи лова помоћу хајке, јер је ловаца било мало, а густина шума и навике животиња нису дозвољавали замке са живим мамцем.

Одлучио сам да покушам нов начин лова. За то је било потребно оставити као мамац неколико закланих крава, а затим се прикрасти у сумрак у нади да ћу затећи тигра на вечери.

Три пута сам остављао заклану краву, три пута сам се бешумно прикрадао том месту где сам, како сам мислио, морао затећи тигра. Али, сва три мамца тамо више није било: тигар је био бржи од мене. Најзад ми је досадило да тигрове снабдевам бесплатним обедима. Већ сам почињао да мислим да је мој лов осуђен на неуспех. Али, четвртог пута ја сам ипак сагледао жуто крзно како промиче и чуо слаб шум лишћа.

Три дана после тога поново сам поставио мамац. Недалеко од њега нашао сам мало удубљење иза једног палог стабла, док су ми леђа била заштићена великим густим жбуном.

За прво пола часа тишину би понекад нарушио само крик шумског петла и зујању мушица изнад мамца. Затим се изненада шипражје размакло и ја као да сам се наједном нашао у преисторијском времену. Чудовишни гуштер допузао је на пољану, а одмах затим и други. Имали су дугачке, као у пантера канџе, а у глави два реда неравних зуба. Ускоро сам био сведок њихове крваве оргије.

Наједном су се гуштерови умирили загледавши се у густину шуме, да би затим бешумно ишчезли. Ђуљио сам толико напрегнуто да су ме очи заболеле. Али, ниједан лист није се покренуо. Тамо где су зраци продирали кроз густу зелену завесу, на лишћу су поигравали одблесци сунца на заласку.

У мислима сам свој видокруг поделио на секторе и по реду их разгледао да не бих ништа изгубио из вида. Тамно зелени грм десно од мамца, неколико пламених орхидеја, бела пега светлости у трави, чворновато обнажено корење џиновског дрвета. И поново: зелени грм, пламенови цветови, мрко корење... Зауставио сам дах. Нешто није било у реду мада нисам могао да одгонетнем шта. А онда сам се сетио. Беле пеге је нестало!

Зазвонило ми је у ушима кад сам схватио да бела пега није била светлосни ефекат. Истинктивно сам погледао улево и видео дрво рапаве коре из чије су осћове расли чудни меснати листови. У средини тог паразитског растиња светлуцала је бела мрља. Могао сам се заклети да је молачос тамо није било. Мрља се померила. И тада сам схватио да гледам право у светлуцаве жуте очи тигра који се од мене налазио на петнаестак метара. Глава му је била лако уздигнута и светлост, која му је падала на врат, стварала је утисак беле мрље. Нисам ни сумњао да ме је звер видела. Затим је њена глава ишчезла.

Брзо се смркавало. Тада сам се сетио да ми је отступница откривена те сам одлучио да „надмудрим“ тигра који је, очигледно, мене ловио.

Устао сам и стао лагано да се повлачим натрашке док нисам стигао на стазу. Кренуо сам према логору осврћући се сваки час. Мисао о мом гониоцу толико ме је заокупљала да сам уствари пошао у супротном правцу. Тек после 20 минута схватио сам да сам погрешио. Требало се вратити и наћи пут. Укључио сам електричну лампу сличну хируршкој и рударској која ми је ременом била причвршћена на челу, и кренуо назад. Уски светли сноп лампе титрао је десно-лево. Окружавало ме је гигантско дрвеће: глатко и бело као мермер, црвено с дебелим квргама на испуцаној кори, сивозелено, нејасних обриса, као фантомске шуме у Дизнијевим филмовима.

И кад сам се већ налазио близу пута који води у логор, почело је оно што сам читаво време очекивао. Застао сам да осветлим врх једног дрвета јер сам чуо као да се лијана покренула. У истом тренутку, сасвим близу мене, разлегла се злослутна рика разјареног тигра. Лампа је одмах открила у тами два зелена пламичка.

Док сам дизао пушку звер се бацила напред, али није скочила на мене већ застала, приљубила се уз земљу и бесно зарикала.

Изненада се тигар подигао на задње шапе и бели траг светлости опет јој је заиграо на врату. Секунд-два нисам могао да схватим због чега је то учинио, а онда сам се досетио. Тигар мора да види предмет свог напада, а лампа га је заслепљивала: због тога се придигао покушавајући да изнад светлосног снопа види свог непријатеља. Пожурио сам да искористим преимућство и опалио. Тигар потмуло зарежа. Зашуштало је лишће а затим је наступила тишина. У мраку нас је било двоје: ја и рањени тигар.

Напунивши пушку, пошао сам напред. Била је тама и ја сам знао да ћу пламене очи тигра видети релативно издалека.

Кретао сам се корак по корак. Кад је, како ми се чинило, прошла цела вечност — уствари нисам начинио ни десет корака — поново сам угледао блиставе очи. Светлост лампе осветлила је тигра: звер се спремала за скок. Но овај пут циљао сам пажљиво: кад је пуцањ загрмео зелени пламичци се угасише, а чупава глава клону. Поново сам нанишанио али више није требало пуцати. Тигар се није мицао.

Са олакшањем сам уздахнуо и пошао према њему. Али, нисам прошао ни два корака, кад застадох као укопан. Под чупавим трбухом светлела су се два нова пламичка. Већ сам подигао пушку, али ми је слабо цичање објаснило коме припадају те очи и због чега је тигрица — више нисам сумњао да је то била женка — само претећи режала и није ме напала и зашто је, већ рањена, отпузала натраг уместо да се баци на мене: штитила је своје младунче.

Тигрић је био сасвим мали. Ако бих га оставио у џунгли пропао би од глади или би нашао још страшнију смрт у чељустима какве звери. Убацио сам га у торбу и однео у логор.

Те ноћи, ослушкујући гласове џунгле, дошао сам до два закључка. Први се састојао у томе да се више не бојим ових дивљих шума. А затим сам се заклео да никад више нећу убијати тек тако, из спорта.

Одржао сам реч коју сам те ноћи дао себи. Отада, моје једино оружје у лову био је фотографски апарат...

* *

Више од 15 година прошло је од овог ловачког доживљаја Кејфа Орана. То му је истовремено био и последњи лов. После њега пушку је употребио само онда кад би, снимајући животиње у џунгли, био принуђен да брани свој живот.

Моћ васпитања

Мудри спартански законодавац Ликург узео је два псетанцета исте расе и исте старости али их је од првог дана почео да васпитава на два сасвим различита начина: једног за лов а другог за докон и нераднички живот.

Када су пси одрасли Ликург их је извео на највећи трг пред окупљене Лакедемоњане, а пре тога им два дана није дао ништа да једу. Затим је у истом тренутку пред оба пса ставио велику чинију с дивним, сочним месом и ослободио једног зеца који је почео да бежи. Ловачки пас је као махнит појурио за пленом, ухватио га и донео пред свог газду док је други пас прождрљиво смазао месо са чиније и испружио се колико је дуг. Ликург је тада присутне поучио:

— Ова два пса су истих година и исте расе. Видите шта је од њих начинило васпитање.

Саучешће

Позната америчка оперска певачица Џералдина Фарар, имала је пробу с Артуром Тосканинијем, који ју је пратио на клавиру. У току пробе, диригент ју је стално прекидао и враћао на почетак. Нервирана, Џералдина Фарар је грчила прсте, гужвала марамицу, но Тосканини, иако је све то видео, био је упоран. Кад више није могла да издржи, певачица се окренула пратиоцу и узвикнула:

— Маестро, ја нисам почетница! Ја сам уметник!

Тосканини је погледао и са саучешћем одговорио:

— Госпођо, ја ћу умети да чувам вашу тајну!

Једино звоно

Пре него што је постао славан писац и академик, Жил Ромен, чије је право име Луј Фаригул, служио је као професор филозофије у гимназији у Ници.

Док је први пут држао предавање млади професор се толико занео да га је тек школско звоно које оглашава време за ручак вратило у стварност. Ђаци су затворили свеске и устали иако је Фаригул и даље говорио. Један малишан га је најзад прекинуо:

— Звонило је звоно, господине!

За тренутак он је застао збуњен, а затим поцрвенео и свом силином ударио песницом о катедру:

— Млади људи, научите да сам за време предавања ја једино звоно које за вас звони!

Медицина кроз векове

ПРВИ СТЕТОСКОП

Неки студент запитао је једном Жана Корвизара, главног лекара болнице „Ла Шарите“ у Паризу, какве књиге треба да чита. Корвизар је на то показао своје болничке пацијенте и оштро одговорио:

— Ево ваших књига, читајте их. Али, знајте да ћете открити да су оне много теже за читање од оних штампаних.

Проблем „читања“ пацијената заокупљао је француске лекаре из прве половине 19 века. Године 1830 Париз је већ имао 30 болница које су могле да приме 20.000 болесника. Лекари у тим болницама желели су да открију корене болести уместо да пасивно прате њен ток као што су то чинили њихови претходници. Идући за Корвизаровим примером, они су се бацили на клиничка испитивања. „Болесник је слика која може да се креће — потсећао их је Корвизар — и коју морате без престанка да посматрате“. Захваљујући том принципу, кога се и сам доследно држао, Корвизар је постигао велике успехе у тачном постављању дијагноза плућних и срчаних болести, тако да се с правом може сматрати првим кардиологом у историји медицине.

Корвизар је, такође, био први лекар у Европи који је обратио пажњу других на Ауенбругерову технику „куцкања по грудном кошу“. Његов превод Ауенбругерове расправе о перкусији, допуњен његовим личним искуствима, значио је оживљавање интересовања за звучне методе у постављању дијагнозе.

Разуме се да су Корвизарови најприврженији следбеници били његови студенти, међу којима се налазио и његов најбољи ђак Рене Теофил Лаенек, проналазач стетоскопа. Лаенек је своје чувено откриће, које је довело до проналаска стетоскопа, учинио 1816 године док је прегледао неку младу жену која је, судећи према ономе на шта се жалила, боловала од неке срчане болести. Лаенекова стидљивост и неповерљиво држање болеснице, спречавали су младог лекара да своје уво директно прислони на њен грудни кош да би тако ослушнуо рад срца. Лаенек се тада сетио добро познатог физичког феномена: звук се појачава ако се слуша кроз шупљу цев. Од једног комада папира — неки кажу од своје свеске за забелешке — он је начинио цев: један крај прислонио је на груди своје болеснице, а други — ужи — принео је свом уву.

— Био сам и изненађен и задовољан што сам откуцаје срца могао да чујем много јасније него икад раније, — причао је он после тог историског прегледа.

Касније је Лаенек израдио дрвени стетоскоп, апарат који је постао симбол постављања дијагнозе код плућних болести. Кад се Лаенеково животно дело „О оскултацији“ појавило 1819 године, издавач је уз сваки примерак књиге прилигао по један стетоскоп. У том свом делу он је скупио огроман број података о шумовима који се помоћу стетоскопа могу чути из грудног коша. Он их је поред тога класификовао и објаснио.

У време кад је вршио своја обимна истраживања Лаенек је већ био неизлечиви болесник од туберкулозе плућа. Умро је 1826, у четрдесет и петој години, убрзо пошто је био наименован за професора на клиници „Ла Шарите“.

— Сваки лекар који прегледа болесника стетоскопом или слушалицама самим тим је Лаенеков ученик, — каже један историчар медицине.

Хемингвеј и Валери о музејима

Познати уметнички критичар Беренсон, који је недавно умро у Фиренци у 96 години старости, испричао је како му се Ернест Хемингвеј једном „похвалио" да је годину дана боравио у Италији и за то време није посетио ниједан музеј. На Беренсоново питање зашто, писац је одговорио:

— На гробља не одлазим радо!

Нешто слично се догодило и са другим познатим књижевником, Полом Валеријем, који је по потреби УНЕСКО-а одређен за члана једне међународне комисије за музеје. Валери је, шалећи се, рекао новинарима.

— Какво сам то зло учинио кад су ме казнили на пет година тамнице по музејима!

За или против музеја? Уствари, нико није против па ипак музеји још немају довољно љубитеља. Али, за последњих петнаест година ситуација се знатно изменила у њихову корист.

Музеји — „подруми"

Пре Другог светског рата у музеје су залазили уметници, критичари и ретки љубитељи уметности. Било је понешто и друге публике која је, са сувопарно писаним каталозима у руци, ћутљиво и уморно обилазила дворане, а излазила на улицу са истим знањем са којим је и ушла. Да би се изазвало веће интересовање, било је потребно да се одигра неки несвакидашњи догађај. Тако се, например, 1930 године у једном музеју у Фиренци удвостручила посета тек пошто је једнога дана у Дворани Ботичелија нађено тело неке романтично настројене Немице која је ту извршила самоубиство.

Године 1938, у париском Лувру се нагло повећао прилив публике кад је штампа објавила крађу једне познате слике.

Догађало се и то да су за време изложби Независних у Великој палати у Паризу, за време Јесењег салона или венецијанског Бијенала, познати музеји затварали врата, јер у те дане код њих не би дошао ниједан посетилац. Слично је било и са Краљевским музејом у Копенхагену, Музејом Греко у Толеду, и другима. Изгледало је да су ове установе осуђене на лагану смрт, јер су биоскопи, спортови и излетишта одвлачили људе на своју страну.

Али, кад су поједини музеји почели да приказују богате трезоре на савременији начин, одмах се могла осетити живља посета. Значило је да се укус публике изменио и да људи нису имали довољно интересовања да залазе у „подруме са уметничким делима" у којима није било живота. Изнећемо два примера који данас могу изгледати сасвим невероватни.

У чувеном Лувру, у 80 метара дугачкој дворани, у којој су била изложена ремекдела вајарства античке Грчке, налазила се 1936 године само једна сијалица од 50 вати. А године 1935, у галерији Брера у Милану, једно јутро је нађена на поду чувена слика „Сузана", коју је радио Тицијан, јер се распао црвоточни рам у коме је деценијама лежала.

После Другог светског рата, наступа преокрет у самим музејима па и у публици.

Када је УНЕСКО послао упитник по свету да обични грађани кажу шта мисле о музејима, стигли су свакакви одговори. Један грађанин из париског предграђа је написао: „Плашим се музеја, јер не знам на шта све могу тамо да наиђем, а сем тога у њему се осећам изгубљен".

Да се људи не би „плашили", музеји су данас првоклассно осветљени. Да се не би осећали „изгубљени", у њима се могу добити популарно писани каталози са репродукцијама који омогућују брзо сналажење.

Један Италијан је одговорио на упитнику: „Музеј је нешто мртво и злослутно. Ја волим спорт!"

Кустоси на мукама

Међутим, човек може волети обоје. Уметност се посматра као све друго на свету. Кад идемо да гледамо неки филм, увек нешто знамо о њему унапред: садржину, глумце или редитеља. Исто је и са фудбалском утакмицом. А једна чувена слика, или скулптура, често причају далеко више од осредњег позоришног комада. Сви музеји стално смењују изложена дела, мењају декор дворана и подешавају осветљење. Те установе више нису „подруми".

Музеји чине разне напоре да би привукли публику. Узмимо као пример један музеј у Њујорку у коме су изложени европски средњовековни ћилими. Једна група ботаничара пет година је трагала за 126 врста биљака које су престављене на експонатима. Потом их је пренела у Америку, засадила у дворишту музеја и публика данас може да разгледа природне узоре и њихов уметнички израз на ћилимовима.

На упитнику УНЕСКО-а многи су написали да слободно време проводе у биоскопу. И заиста, уметнички филмови имали су дуго успеха, а уметничка дела нису! После испитивања разних узрока, дошло се до закључка да и уметност по музејима треба да живи на свој начин да би се свидела публици. Зато су кустоси музеја постали стручњаци и за оживљавање мртвих предмета. Поред савременог осветљења, у дворанама се приређују концерти и предавања. Некадашњи чобанин, који је открио преисториске цртеже у пећини у Ласоу, у Француској, сада је водич кроз исту пећину и посетиоцима прича не само о делима већ и о својој пустоловини.

„Не идем у музеје, не разумем уметност!"

На овакво правдање може се дати следећи одговор: „Сваки човек може да постане љубитељ уметности!" То нема никакве везе са школском спремом, животним занимањем или са материјалним стањем. Што је најлепше, то се постиже доста брзо, само треба хтети. Човек постаје брже љубитељ уметности него ли, рецимо, фискултурник. За једно и за друго потребно је вежбање, и може се десити да се фискултурник не постане никад, док са уметношћу није такав случај. Али потребно је редовно „вежбање". Чак и онда, кад посматрате извесне слике и скулптуре које вам привремено ништа не кажу, не треба се обесхрабрити.

Свако ко није лишен вида може наћи свакодневни одмор и задовољство у посматрању уметничких дела. Напор који се у то уложи, доноси користи које се црпе до краја живота. Ничији труд ни утрошено време ради проширења знања о уметности нису били узалудни а корист од тога увек је неоцењива.

ИСКРЕНОСТ

За композитора Антона Брукнера прича се да је био необично учтив.

Једног дана, нека позната бечка породица позове старог музичара у посету и замоли га да саслуша неколико музичких комада које ће му отсвирати домаћинова кћи. Млада девојка је имала осредњи дар, али, самоуверена, на крају свог концерта окренула се чувеном музичару и запитала га шта мисли о њој.

Антон Брукнер је прво кашљуцнуо неколико пута, а затим рекао:

— У вашем свирању, то морам да признам, има много шарма, али у пијаниситкињи која је извела цео програм има га далеко више!

ДОК ЈЕ БИО...

Док је гладовао у јапанском заробљеничком логору Енглез Филип Невингтон је сањао о богатим трпезама и изврсним јелима и онако докон састављао куварске рецепте. Све њих је сада издао у једној књизи која је постала бестселер.

БРЗОМЕТНИ ХИПНОТИЗЕРИ

Да се неко оспособи за хипнотизера, потребно му је само 30 до 60 минута учења. Али, да се поправи штета коју један нестручни хипнотизер може да учини у душевном животу лица које је хипнотисао, потребно је бар годину дана лечења недужне жртве на нервној клиници. У Европи, срећом, не постоји мода хипнотисања, што није случај са Америком. Тамо је наступила нека врста епидемије ове вештине међу нестручњацима, тако да у болницама има све више оболелих.

С оне стране Атлантика постоји око 30 нестручних „установа" у којима се одржавају кратки курсеви за хипнозу. Учење траје свега три дана. Поред зубних лекара и хирурга на њима „уче" људи из најразличитијих професија који не знају ништа о медицини. Док се једни поучавају због љубопитства и разоноде други имају врло сумњиве побуде и органима власти задају много муке. Ови последњи, поред тога што најчешће остављају пустош у душевном животу хипнотисаних људи, њима се служе за извршење кривичних дела па и тежих злочина. Законодавац у Америци није нашао за потребно да се умеша, али је зато лекарско друштво САД предузело мере чинећи одговорним све лекаре који дају часове из хипнозе људима који за то немају потребну медицинску спрему.

Хипноза је део медицинске науке и њоме треба да се служе само позвана лица. У Америци се све чешће јављају гласови да се у њиховој држави, као и у многим европским земљама, хипнотисање од стране нестручних лица забрани као надрилекарство.

МАЈКА

Млада Енглескиња Џејн Витфилд и њен муж колонијални службеник настанили су се пре неколико година у једном од најслабије испитаних и најнепроходнијих крајева Африке у Британској Гијани. Насеља су у том крају врло ретка и све друштво младе жене за време док јој се муж налазио на служби, претстављали су њено новорођенче и стара црнкиња Мани.

Џејн је једног јутра приметила да беба има повишену температуру па је послала Мани месном свештенику који станује неколико километара далеко од њихове куће, а са својим скромним медицинским знањем врши и лекарску службу у целом крају. Када је у питању тежи случај болесници се транспортују у Џорџтаун удаљен више десетина километара.

Тога дана је била несносна жега. Џејн је остала потпуно сама са дететом, јер је муж учествовао у неким геолошким истраживањима 50 миља далеко од села. Сви мушкарци из околних кућа су били у лову а жене су отишле да беру поврће или су спремале обед. Из оближње прашуме чула се дерњава мајмуна, урлици пантера и лавова и продорни гласови тропских птица. Животиње су најављивале олују.

Мала Мери је спавала тврдим сном, а Џејн је чувајући је, седела крај њене постеље. Изненада је чула необичан шум који је личио на трење кадифе о тврд предмет. Помислила је да се то Мани враћа, али кад је њен позив остао без одговора, обратила је још већу пажњу. Шум није престајао и Џејн иако иначе није била плашљива осетила је ледени страх у костима. Ослушкивала је напрегнуто — шум се ближио и најзад је чула крцкање пода. Кад се окренула са ужасом је у једном углу приметила џиновског јагуара како је посматра. У првом тренутку као да се скаменила.

Непомичан и тих јагуар се припремао за напад. Једним скоком се нашао крај колевке.

Намах пробуђена, готово избезумљена, Џејн се као разјарена звер бацила на јагуара. Инстинкт је деловао брже од памети — дохватила је велики јастук који се налазио крај колевке и ставила га између себе и звери заклањајући собом бебу. Настала је борба на живот и смрт.

Изненађен отпором јагуар као да је застао да се прибере. Затим се згрчио, ослонио цело тело на задње шапе и муњевитим скоком као стрела одапета из лука, бацио се на жену. Заклањајући се јастуком, Џејн је успела да избегне страшне ударце јагуарових шапа.

Из даљине се у том већ зачула граја. Врисак детета и запомагање жене окупило је урођенике који су пристизали са свих страна. Својим секирама они су дотукли јагуара који до последњег тренутка није напуштао жртву.

Беба је остала неповређена, а храбра мати задобила је само неколико мањих озледа.

ОТКРИВЕНА КОПЕРНИКОВА КУЋА

Пољски историчари открили су у Торуну, на северу Пољске, кућу у којој је живео и радио чувени астроном и математичар Николај Коперник. Кућа ће бити обновљена и претворена у музеј.

»ЛЕК« АЛИ...

Полазећи од истине да човек тек кад увиди неки свој недостатак може њега да се ослободи, италијански лекар Борис Васлијеф конструисао је подесан апарат за оне који у сну рчу. Звуке које спавач испушта кроз уста апарат преноси у његове уши и тако се он од сопственог ркања пробуди. Он више не рче али и не спава.

УРАН ИЛИ САТУРН

Према немачком научнику Рудолфу Томашеку, планета Уран, која је 46 пута већа од Земље, узрок је недавним великим земљотресима на нашој планети. По њему, дрхтање земљине коре настаје кад се планета налази баш изнад те територије. Тврди се да је професор до темеља проучио 134 велика земљотреса који су се догодили за последњих 49 година.

Међутим, амерички професор Бар, из Нове Енглеске, побија наводе свога колеге тврдећи да је узрок недавних потреса земљине коре планета Сатурн.

МОЖДА ЈЕ ТАЧНО...

Од последњег рата наовамо Французи су постали стасом виши и уопште крупнији. Већ неколико година се жале да се у париским аутобусима осећају притешњени. Стога је париско градско аутобуско предузеће одлучило да у што скорије време досадашње аутобусе замени новим — пространијим и вишим.

ПАНАМСКИ КАНАЛ КРОЗ НИКАРАГВУ

Америчка комисија за атомску енергију саопштила је недавно да њени стручњаци проучавају могућност изградње новог прокопа који би везивао Атлантски с Тихим Океаном. Панамски Канал постао је, наиме, претесан за пролазак великих бродова, а кад се буду почеле градити огромне лађе на атомски погон биће потпуно неупотребљив. Комисија предлаже да се нови канал прокопа кроз Никарагву, јер би тада једним добрим делом водио кроз велико језеро. Прокопавање канала обавило би се најмодернијим средствима и помоћу малих атомских бомби.

ВЕШТАЧКИ ВУЛКАН

У сибирском степском селу Лизије Гори на месту где су вршена бушења ради добијања земног гаса створио се, случајем, вулкан. Приликом бушења радници су најпре нашли на топлу сумпоровиту воду. Ускоро се бушотина претворила у прави вулкански кратер чији пречник износи 200 метара и из кога су почели да избијају усијано блато и ужарени пепео.

УТАКМИЦА са 100 голова

Кад се говори о игри лоптом, свак помисли најпре на фудбал. Кинези, најстарија спортска нација на свету, знали су за ову игру још у време династије Хиjанг, значи 2.000 година пре наше ере. Називали су је „чух-ки“, што у преводу отприлике гласи „лопта терана ногом“. Њихов фудбал била је лопта од коже испуњена перјем или длаком.

Још у то прадавно време постојала су правила за игру, мада су она у погледу броја играча и њиховог распореда на игралишту била у појединим крајевима Кине различита. У 5 веку наше ере Кинези су већ измислили лопту испуњену ваздухом. Осам кожних каишева, који се сужавају на обе стране, вешто се зашију један за други и шавови залију смолом од дрвета. Тако добијена „кошуљица“ загрева се изнад ватре. а затим се охлади у води и — готова је лопта испуњена ваздухом.

Стара кинеска правила предвиђала су за победнички тим и награду: воће, цвеће, сребрни пехар и брокат-свилу. Али, ни побеђени нису били заборављени: њих су очекивале батине и погрдне речи.

Први тачан опис фудбалске игре у Европи дугујемо Италијану Скаину из Венеције. Опис потиче из 1555 године. Према њему, игралиште је било дугачко „колико најјачи човек може да се добаци каменом“ и половину од тога широко. У једном тиму било је до 20 играча.

У то време и Французи су играли фудбал. И код њих је за победнички тим била предвиђена награда: игранка на којој су за партнерке имали „даме благонаклоне према овој игри“. Играчи побеђеног тима могли су само да гледају како се њихови вештији или срећнији противници забављају.

Чокта-Индијанци били су још пре откривања Америке страствени играчи фудбала. Играли су га на игралишту дугачком 250 метара с

гол-капијама високим по 5 метара. У игри је на обе стране учествовало 250 до 500 играча. Игра се завршавала кад један од тимова постигне 100 голова. Једна таква утакмица трајала је од свануће па до мрака. У случају да ниједна група не постигне за то време 100 погодака, игра се наставља уз светлост бакљи. Ноћне фудбалске утакмице нису, значи, изум нашег века.

КАКО СУ ПОСТАЛА ИМЕНА •

Тврђава на путу

Француски град у Елзасу, велико речно пристаниште, значајан железнички чвор, културни, индустриски и трговачки центар ШТРАСБУРГ — основан је у доба римског императора Августа. Садашње име му је немачко — настало од речи Strasse — улица, пут и Burg — тврђава, дакле „Тврђава на путу“ (преко Рајне).

Мала острва

У Тихом Океану лежи група малих острва, претежно коралског а делимично вулканског порекла. Ту спадају Маријанска, Каролинска, Гилбертова, Маршалска и друга острва. Сва се називају МИКРОНЕЗИЈА по грчким речима micros — мали и nesos — острво. На њиховој површини од 3.420 км² живи око 185.000 становника, који гаје кокосове палме, шећерну трску, пиринач, а поред тога и рибаре.

Земља шапоногих

Најјужнији део Аргентине открио је 1520 године Магелан и дао му име ПАТАГОНИЈА јер су становници те земље увијали ноге у животињске коже, због чега су потсећале на шапе. Португалски пата значи — шапа, па према томе патагон — шапоноги.

Труло (гњило) море

Узана пешчана Арабатска коса одваја од Азовског Мора језеро СИВАШ, а Генички канал спаја га на северу са истим морем. Вода му је сланаста, док су му обале обрасле густом трском и барским биљем. Површина му је преко 10.000 км². Назив је турског порекла и значи „труло море“.

Покривен трском

На граници Бурјат—Монголске АССР и НР Монголије лежи мали али раније важни трговачки град КЈАХТА са свега 10 хиљада становника. Назив потиче из монголског језика: киет-ту и значи „покривен трском“. То се најпре односило на Селенгину притоку Кјахту, заиста обраслу местимице трском, а касније је по реци назван и град подигнут поред њених обала.

ПУТОВАЊЕ

ПРЕКО ГОТХАРДА У СТАРО ВРЕМЕ

У старо време тешко се прелазило преко превоја Готхард у Западним Алпима — романтичним поштанским колима. Прва кола су га прешла године 1775 и то за опкладу која је наравно, добијена. Саобраћај је напредовао и до 1830 већ је превезено у поштанским колима преко Готхарда 15.000 особа и 40 тона робе. Швајцарска је преузела превоз поште 1 априла 1849 године. Закон о поштанском праву успостављен 4 јуна 1849 године обезбеђивао је сигурност. Најкраћи пут од Цириха до Милана, поштанским колима, водио је преко Хоргена, Луцерна и Готхарда.

Било је тада различитих врста кола према томе чему су била намењена. Најважније станице за поштански саобраћај налазиле су се у Цириху на тргу пред свратиштем Централ, код пристаништа на Лимату, даље у Хоргену, код пристаништа у Цугу и Арту, па онда код старог царинског моста крај Тешенена као полазне тачке за вожњу преко Готхарда.

Пут је био пун опасности: прелазило се преко неколико мостова од којих је најопаснији био „Ђавољи мост“. После овога се стизало у долину песнички названу „Љупка долина радости“ и у Андермат са старом гостионицом „Код три краља“, па прелазило на стари римски пут до Готхардског језера, некад важне станице за мењање коња.

Последња поштанска кола са кочијашем Алојзом Цграгеном прешла су 31 децембра 1881 године преко Готхарда. Ова историска поштанска кола која су послужила као модел за Колерову слику „Готхардска пошта“ налазе се данас испод торња на улазној капији у Земаљски музеј у Цириху. Када је 1 јуна 1882 године пуштена у саобраћај Готхардска железничка пруга заувек је престала и потреба за романтичним поштанским колима.

МУКЕ ОКО ПРЕЗИМЕНА

Немаваљда земље у свету у којој настаје толико незгода, забуна и погрешака због истих презимена — као у Шведској. У њој нису само хиљаде и десетине хиљада са истим презименом већ стотине хиљада. Статистички је утврђено да има ни мање ни више него равно 500.000 лица са презименом Андерсон. Презиме Јохансон носи 400.000 лица. Карлсона, Ларсона, Петерсона и других има на стотине хиљада. У Шведској се многа презимена завршавају на „сон“ као код нас на „ић“. Тешкоће су само у томе што се ово сон ставља уз веома мали број имена тако да из године у годину расту сметње и неприлике.

Пошто је свега неколико презимена толико распрострањено у земљи која броји неколико милиона становника, разумљиво је што су телефонски именици у Шведској направљени по професијама а не по азбучном реду презимена. Тако например неког Јохансона нећете тражити под Ј, него под С ако је столар, или под А ако је адвокат. Ларсена, уколико је жена, нећете наћи под Л него под Д ако је домаћица, или под У ако је учитељица, и слично.

Ову тешкоћу покушава да реши администрација Шведске. Посебан уред разматра могућност изналажења нових имена. Посао није лак, јер одједном по 15.000 Швеђана тражи промену презимена. Недавно је статистички биро Шведске издао књигу са 35 хиљада нових имена која се предлажу грађанима. Али није једноставно наћи погодна презимена која су и лепа и у складу са шведским укусом. Наиме, неће се прихватити стварање имена која у себи садрже примесе иностраних презимена. Швеђани желе и даље да у томе сачувају своју националну особеност.

ЧАМАЦ ЗА СКЛАПАЊЕ

Лаки чамац који се може склопити за један минут направљен је за пецаче и ловце на дивље патке. Алуминијумска ребра се споје и преко њих разапне покривач од пластичне масе. Са столицом и веслима чамац је тежак само 12 килограма.

ШТИТ ПОЦЕРЈА...

Поп-Лука Лазаревић (рођен 1776 године у Свилеуви), један од најпознатијих војвода из Првог српског устанка, одличан коњаник, више ратник него поп, био је за време свог живота присно везан за свој крај и за Шабац. Братучед кнеза Ранка из Свилеуве, кога су Турци убили у Шапцу усред дана 1800 године, поп-Лука, пошто је поповао осам година у Љутици и Коцељеви, нашао се већ у марту 1804 године са Јаковом Ненадовићем на челу српске војске пред Шапцем. Тврђава у коју су се склонили Турци, била је тучена првим топом у српској револуцији. Тада је настала и једна песма коју су Туркиње подругљиво певале:

„Подигла се једна шака
Влаха
И пон'јела у тиквици праха
Да отимљу Шабац од
Турака.
Они мисле да је Шабац
шала
А Шабац је Биограду
глава.“

Године 1806 поп-Лука се нарочито истакао са својом коњицом у боју на Мишару, а од 1808 је војни заповедник Шапца. Те године дошли су код њега кметови из сремског села Вогња Пантелија Остојић и Марко Огњановић, учесници у познатој Тицановој буни у Срему. Поп-Лука им је дао упутства за дизање на устанак. У то време он је био и први претседник Шабачког магистрата, тадашње судске и административне власти.

Од 1813, после слома, па до 1832 године Лука Лазаревић се налазио у Русији. Иако је тамо имао пензију од 300 дуката, жудео је за својим родним крајем. Зато је затражио дозволу од кнеза Милоша и, против воље своје жене, вратио се у Србију. Његов повратак у Шабац био је право народно славље. Народ је с његовим старим ратницима изишао да га сачека. Његова кола, пуна дарова, једва су се кретала окружена коњаницима, колима и народом. Тек 1835 године дао му је кнез Милош пензију и поставио га за члана Шабачког магистрата.

Веома је интересантно једно његово писмо упућено Сими Милутиновићу-Сарајлији. Наиме, Сарајлија је необично поштовао поп-Луку и 1842 године писмено га замолио да му да податке за биографију, како би се сачувале приче о њему и његовом војевању. На то писмо поп-Лука је одговорио:

„Благородни господине и љубезни брате.

Ја сам се из вашег писма од 28 прошлог месеца известио што ме молите да Вам учиним, а ја нисам рад Вашу молбу одбити но би Вам је свесрдно и радосно испунио. Но будући да зактевање Ваше јединито само по себи искуство које други није у стању кад би му ја казивао да пише изискива и што ја будем казивао обстојатело и точно да опише, а то нико други учинит не може окром ја сам, кад би мого, а да ми је рука десна као што треба здрава није рањена од војевања мога, или најпосле Ви сами кад би мени дошли, то љубезни мој пријатељу. За испунити молбу овим Вам јављам да изволите Ви сами управо овамо мени код моје куће на квартиљ, да не бисте морали на страну трошити ,доћи и да не бисте од Београда довде на подвоз млого платили и потрошили, то да се с киме удружите довде, па да Вами уколико је знао будем све обширно историчeски изкажем, а Ви како треба сами да пишете, јер ја иначе не знам од кога ћу Вам краја почети казивати и како Ви захтевате, а кад Ви дођете и што ме у предмету приключенија догодивша се у Сербији питали будете, ја ћу вам све по реду казивати и колико ми ствар и ондашња обстојателства позната буду.

Кад овде дошли и полазили одавде будете ја ћу Вас без да што потрошите испратити.

Поздравите ми госпоју Вашу и сина Вашег Драгутина како од моје тако и од стране моје најљубезније, а тако исто и Ви примите љубезњејши поздрав од жене моје као и од Вашег

Вас љубећег пријатеља
Подполковник,
Лука Лазаревић

4 маја 1842 год.
у Шабцу

У јулу исте године Сарајлија се нашао у гостољубивом дому Луке Лазаревића. Поп-Лука му је причао, а Сарајлија бележио. Биографија је пуна података, а нарочито оних о Мишарској бици. Први командант српске коњице изнео је Сарајлији цео свој живот.

После пет година проведених у Београду, где је био члан Државног савета, Лука се 1847 године поново вратио у Шабац. Умро је крајем априла 1852. Имао је на себи 17 рана, а једна му, све до смрти, није ни зарасла. У свом телу је однео и један куршум. Сахрањен је крај шабачке цркве на којој и данас постоји мермерна плоча са уклесаним стиховима песника Јове Илића, оца Војислава Илића:

„Крјепком руком срцем
витешкијем
У најгоре доба по Србина
Кад процвиље мало
и велико
И Србија земља поносита
Крвавијем сузам
прокапала.
Роду своме послуживши
вјерно
Овде лежи Лазаревић
Лука
Штит Поцерја цвет
српски јунака
И посинак врла Карађорђа
Прости земљо којано га
скриваш
Својом те је откупио
крвљу.“

КАКВА ЈЕ РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ЖЕНЕ И МУШКАРЦА У СПОРТУ?

Најизразитија разлика у успеху између жене и мушкарца се јавља у спорту. Она је уочљива и у детињству, а доцније још изразитија. Доказано је да су женски рекорди просечно за 10—30 отсто нижи од рекорда мушкараца.

Узрок мање способности жене за спортске подвиге лежи у томе што она има слабију мускулатуру и више масног поткожног ткива. Тежина мускулатуре код жена износи свега 23 док код мушкарца износи 35 килограма. Сем тога, и снага коју на квадратни сантиметар своје масе мишић развија, код жена је за 20—25% мања од мушкарчеве. При истом тренингу, мишићна снага жене се увећава за 3,9 отсто док код мушкарца за 5,8 отсто. Да би жена надокнадила ову мању снагу, она показује већу спретност од мушкарца (за 6 отсто) у многим спортовима.

Поред ове разлике, за успех спорту важну улогу игра и анатомски склоп. Тако код жене положај ноге услед односа бутне кости са карлицом смањује њене могућности за постизање већих спортских подвига.

Способност жене у спорту је смањена и због тога што њен организам мање искоришћава кисеоник а то утиче на промене у промету материја за време телесног напора. Тако се код жене за време вежбе повећава производња млечне киселине у мишићима што доводи до замора.

Не само апсолутна, већ и релативна тежина срца у односу на телесну тежину, код жена је много мања и због тога је и количина крви коју срце у једном минуту убаци у крвоток, мања код ње него код мушкарца. Та количина у току једне вежбе износи просечно код мушкарца 37 литара а код жене 25 литара. Чињеница је такође да се код жене изразито повећава број срчаних откуцаја при тежим спортским напорима као што су трчање на дуге пруге и веслање. Убрзаним радом срца она допуњује количину кисеоника која јој је потребна за повећани мишићни рад.

Разлике постоје и у погледу дисања. Жена је просечно мања растом од мушкарца, рамена су јој ужа, мада су јој леђа дужа него код човека, а грудни део кичменог стуба је у односу на цео кичмени стуб, релативно краћи. Због тога је количина удахнутог ваздуха а тиме и искоришћеног кисеоника, много мања, па је потребно да удахне 24,5 литра ваздуха за један литар кисеоника, док мушкарац за исту количину кисеоника удахне свега 20,6 литара ваздуха.

Ова разлика у функцији мишића, промета материја, дисања и крвотока, између женског и мушког организма наравно има и последице — смањену способност за телесне напоре. Различита конституција и душевне особине и разлике у хемиском саставу ткива мушкарца и жене има за последицу и промене у њиховој функцији. Јетра и слезина жене садржи мање гвожђа од ових органа код мушкарца.

Ове разлике могу само да покажу неједнаке способности мушкарца и жене при напору, али не и да објасне суштину тих изразитих разлика у саставу и функцији њихових органа.

ПРВИ, КАКО СЕ ВЕРОВАЛО

Први „тенк с топом“ употребљен је још у деветнаестом веку, у америчком грађанском рату, а не у Првом светском рату, како се дуго веровало. Направио га је Чарлс Дикинсон 1862 године. Уствари парни трактор је носио топ и имао непробојну куполу за тобџију.

НИЈЕ ОН, НЕГО ОН...

Иако се сматра да је Самјуел Морзе отпослао прву телеграфску поруку, њему уствари не припада та слава, него Швајцарцу Жорж Лују де Сажу. Он је 1774 године на компликованом систему који је изискивао посебну жицу за свако слово азбуке пренео први телеграм.

Јеловници НА РАЗНИМ ГЕОГРАФСКИМ ШИРИНАМА

Никога, наравно, не чуди што се многе птице хране искључиво инсектима. Али, тешко би било замислити да таква „танка“ храна може да засити човека чак и кад би пристао да је проба. Међутим, по калоричној вредности термити су, на пример, много хранљивији од говеђине: јер док у њених сто грама има 130 калорија, у истој количини термита има их 650.

Могућно је да су људи први пут дошли на мисао да једу инсекте у неродним годинама и за време глади, а затим су их, оценивши њихову хранљивост и укус, унепроширење и обогаћење наших јеловника уношењем инсеката у њих. Енглески научник Голд издао је у Лондону књигу „Зашто не једемо инсекте?“ у којој је доказивао да су инсекти биљождери корисни за човечји организам, па чак и веома укусни.

Биолог Рилеј извео је у долини реке Мисисипи за време једне пустошне најезде скакаваца овакав опит: у једном ресторану поручио је да се припреми ручак од скакаваца и позвао на њега све присутне. Они који су се одазвали позиву признали су да су супа, печење, а нарочито колачи од скакаваца — изврсни.

Код Лапонаца нема свечаног обеда без предјела које се састоји од сирове смрзнуте рибе која иде од руке до руке и од које свака од званица одгризе по залогај. После тога долази нека врста пудинга од сала моржа. Главни специјалитети су, пак, желудац младога моржа напуњен млеком и желудац северног јелена. Треба рећи да желудац није очишћен те је пун несварене траве и маховине.

На Јави се као нарочита гурманска посластица служе пужеви-голаћи спремљени с воћним соком.

Африка нема нарочито богате кухиње али су њихови јеловници занимљиви. Најомиљенија храна неких црначких народа је јечам куван у ужеглом маслу. Месо крокодила, носорога и слона увек је добродошло на њиховим трпезама. Нарочито се цени месо од ноге слона. У неким деловима Сахаре на великој је цени нарочита врста соса који се зове „гомбо“. Саставни део тог соса је и прах који се добија од осушених мишева.

У Ирану је веома омиљена кокошја супа у коју се закувају бадеми и шафран. У Ираку, пак, уз сваки обед једу урме исто онако као што ми једемо хлеб.

Американци се хвале да знају да спреме пилиће на 60 разних начина, док Италијани познају 67 начина за припремање „пашта шуте“.

У француској кухињи, за коју многи тврде да је најбоља на свету, резанци и пиринач слични су лепку.

Чувена бечка кухиња која се с француском бори о првенство, преузела је своје колаче и кнедле из грчке кухиње. Међутим, кад се већ говори о кнедлама, онда су у томе Чеси ненадмашни.

ли у своје редовне јеловнике поред остале биљне и животињске хране. Тако се на пијацама Антилских Острва, заједно с воћем, месом и рибом, продају сушени скакавци. У Судану на пијацама трговци нуде мале чиније пуне печених термита и гусеница. У Либији скакавце суше на сунцу, а затим их мељу и од тог брашна месе погачице.

Крајем прошлог века у Европи и Америци неки природњаци залагали су се за

Пре неколико година у једном париском ресторану била је приређена „проба“ паштета надевених ларвама мајске бубе. Прича се да су многи од позваних затражили да буду послужени и по други пут.

Потпретседник ентомолошког друштва у Паризу упутио је после тога апел да се борба против шумских штеточина — мајских буба — води на тај начин што ће оне бити употребљене као храна.

ЕРНА САК И ДРВАРСКИ ТРГОВАЦ

Чувена европска певачица Ерна Сак певала је на концерту у Торонту, у Канади, и постигла велик успех. Кад је програм завршен, у њену гардеробу су дошли многи познаваоци музике да јој честитају, међу којима се нашао и један необично висок и гојазан човек.

— Ја сам Џон Смит, дрварски трговац из Торонта, — рекао је он пружајући жени обе шаке. — Баш ми се допало ваше певање.

— Хвала, — одговорила је Ерна Сак. — Радујем се што вам позив оставља времена за уметничко образовање.

— За то се ви не брините, — рекао је човек доброћудно. — За уметност имам специјална мерила. Ако за време концерта не задремам, онда могу бити сигуран да је у питању велика уметница!

Кухиња ДАНАС И СУТРА

Више од 500 милиона долара су разна америчка прехранбена предузећа утрошила прошле године на конзервисање хране. Она се продаје у херметички затвореним судовима који се право стављају на штедњак, са штедњака на сто, а са стола у канту за отпатке.

Овим је постигнуто много, јер данашња домаћица за свега један сат може да спреми обед за четири члана, док су наше баке то радиле цело пре подне.

Данас жена може да се више посвети личном образовању и нези деце, а и другим пословима. У Америци је запослено преко 20 милиона жена. Када се оне врате са посла, немају много времена за припремање обеда. Постоје и супер-пијаце које много олакшавају посао домаћицама. Ту се могу купити разне мешавине за справљање колача, разне конзерве за одојчад. Затим, пире од кромпира, помфри, кромпир пржен у рерни и друго. Постоје многа припремљена јела и потажи, чак и врло необични: преко 60 врста потажа од корњаче и на разне начине спремљено голубије месо у пикантним сосовима.

Проучава се још бољи метод паковања и смрзавања већ готових јела, затим начин сушења јела помоћу хлађења. На тај начин би се из употребе избацио фрижидер за многа јела.

Ко другом јаму копа...

Када се у Америци делила земља старим Индијанцима, то је, по правилу, била најгора и најнеплоднија. Племену Осаге Индијанаца додељена је у северној Оклахоми земља потпуно стеновита. Доцније је ту откривена нафта и данас Индијанци поседују нафтоносно право које се цени на преко 300 милиона долара. Њихова општина се данас сматра најбогатијом на свету. Сличан случај десио се и с неким другим индијанским племенима. Али се сада против тога ништа не може да учини.

ДОК МАМА ИМА ПОСЛА

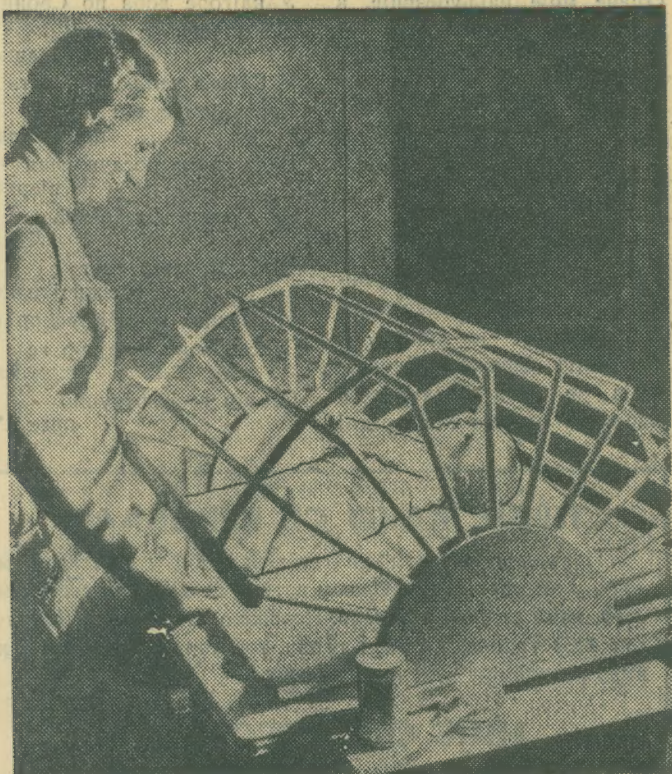

Захваљујући овом дрвеном „кавезу“ мајка може безбрижно за један часак да напусти бебу коју превија на столу, Кад је завршила телефонски разговор или отворила неком врата, она се враћа и притиском на дугме „ослобађа“ бебу кавеза који се сам склопи.

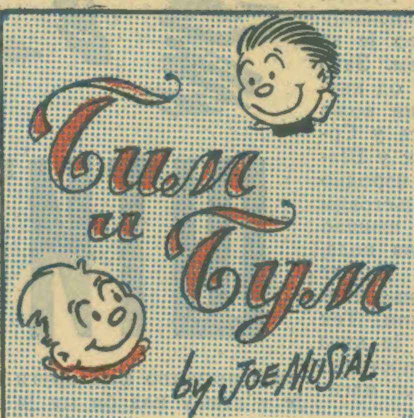

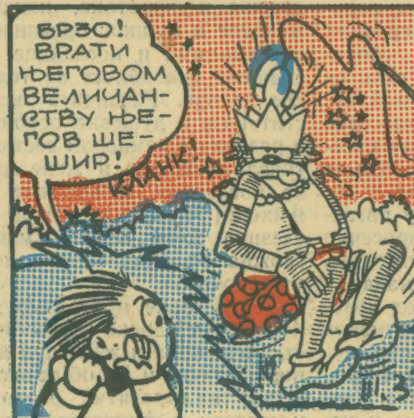

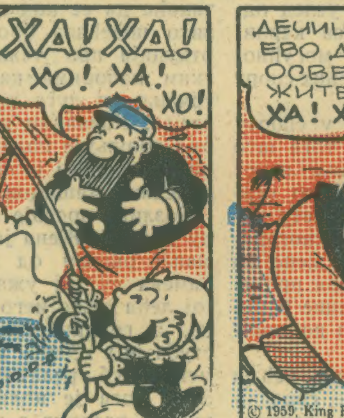

У МРЕЖИ ПАРАГРАФА

Велики део робе која се у Америци транспортује иде преко компанија. У сваком иоле значајном трговачком месту постоје филијале тих транспортних компанија где се роба прима или испоручује.

Претставник компаније „Експрес" у месту Весткот у држави Висконсин био је Мајк Фленери.

Мистер Морхауз, њихов муштерија стојећи пред његовим столом већ је почео да црвени од љутине. Између претставника фирме и њега, на писаћем столу, налазила се кутија од сапуна у којој су два морска прасета халапљиво јела салату.

— На крају крајева учините како вам је драго! — повика Фленери. Или платите па носите, или немојте — па оставите овде! Пропис је пропис, а ја не припадам онима који га се не придржавају.

— Али доврага! — раздра се Морхауз. Зар ви нисте у стању да прочитате у тој вашој тарифи: домаће животиње, питоме животиње... 25 центи по комаду?

— А ја, ето, нећу да узмем тих педесет центи. — рече он савлађујући бес. Ево упутства: када се заступник двоуми коју ће ставку да узме за основ, онда треба увек ону вишу. Према томе пошто сам ја у недоумици — јер ове животиње могу да буду домаће, али исто тако су и прасци — молим 30 центи по комаду.

— Јадни странче, како ништа не знаш! — одвали Морхауз. — па овде се мисли на обичну прасад а не на морску!

— Прасе је прасе, — непоколебљиво је тврдио Фленери. Врста прасета не повлачи промену цене у транспорту!

— Па то је скандал! — урлао је Морхауз. Ја ћу се потрудити да ваши претпостављени о овоме буду обавештени! Задржите прасад док не будете спремни да примите 50 центи. Али, ако једна једина длачица са њихових глава буде фалила, ставићу у покрет цео правнички апарат против вас.

Морхауз је бесно напустио канцеларију, а Фленери брижљиво пренео у угао кутију од сапуна у којој су се налазила два морска прасета.

Иако је чежњиво очекивао два прасета, синчић Морхауза је осетио инстинктивно да је боље ништа не питати.

— Где је мастило, перо? — готово са прага је повикао Морхауз својој жени. Ја ћу тог типа већ да удесим,

Недељу дана касније, господин Морхауз примио је одговор: „Потврђујемо пријем вашег писма упућеног директору наше компаније, које се односи на рекламацију наше тарифе за транспорт морске прасади на релацији Њујорк-Весткот. Ми бисмо молили да све рекламације које се односе на тарифу упутите на нашу правну службу".

И господин Морхауз је упутио друго писмо, на шест страница, у коме је све тачно описао. Неколико недеља доцније добио је одговор од правне службе:

„Примили смо ваше писмо које се односи на тарифу транспорта морске прасади. Али, нема потребе да се обраћате правној служби већ одељењу за тарифе".

Господин Морхауз није попуштао. Написао је ново писмо у коме је на четири стране доказивао да морско прасе и обично прасе није исто. Притом је цитирао и разне лексиконе.

Са бригом својственом добро организованим компанијама у Америци ово писмо је прошло кроз све потребне канале, свуда је било уведено и свуда добило још по неки прилог.

Шеф одељења за тарифе Морган пошто је проучио садржину писма обратио се својој секретарици:

— Госпођице Вастон, пошаљите претставнику у Весткоту писмо следеће садржине: „Молимо за образложење — зашто се међу прилозима овога писма не налази тарифа за питоме домаће животиње"-

Још једном погледа писмо: „Аух! Прасад су изгладнела. Молим додајте: Пошаљите извештај о стању спорне робе".

Када је Фленери примио ово писмо, почешао се иза ува. „Пошаљите извештај о стању..." понављао је у себи. „Животиње су, што се здравља тиче, добро. Шта они мисле! Нисам ја ветеринар.

Да би се осигурао, испунио је свој извештај и низом чињеница: „На питање зашто ја морско прасе сматрам као обично прасе, одговарам да је то прасе и да остаје прасе све док ме ви не обавестите да то није прасе. Што се њиховог здравља тиче, они су сви добро што се надам да је и код вас случај. П.С. Сада их има већ осам и сви добро ждеру. П.П.С. До сада сам потрошио два долара на њихову храну. Треба ли да вам упутим рачун?"

По пријему писма Морган се насмејао. „Право има Фленери, прасе је прасе. А ипак биће ми потребно мишљење стручњака. Госпођице Ватсон пишите: „Претставништво Весткот. У вези с транспортом морске прасади, погледај листу А 6754, пропис 83. Упутства за заступнике: претставник, односно руководилац магацина има право да од власника робе тражи накнаду за трошкове одржавања, лежарину робе. Тражите накнаду од власника".

Следећег јутра је Фленери већ читао писмо. „Дакле, треба од Морхауза да наплатим два долара! Волео бих само да знам да ли они у централи имају појма какав је то човек!"

Фленери је отишао колима свога предузећа до Морхауза.

— Аха. — повикао је овај, кад га је угледао. Дакле ипак вам је на крају крајева дошло до мозга, зар не? Унесите ми кутију унутра.

— Немам никакву кутију — хладно је одговорио Фленери. Имам само рачун за господина Џона Морхауза на два долара, за набављену храну за морску прасад. Желите ли да платите одмах?

Уместо одговора Морхауз је Фленерију залупио врата испред носа, а овај је мудро резимирао целу ствар: „Очигледно прималац рачуна одбија да износ исплати".

Господин Морган, шеф одељења за тарифе морао је да позове у помоћ свог претпостављеног ради саветовања. У почетку он је хтео да целу ствар некако по линији мањег отпора обухвати са лакше стране.

— Како гласи тарифа? — упитао је шеф затим одмах и закључио: — Тачно, и ја цео проблем посматрам из истог угла. Али да ли су морска прасад стварно прасад, да нису то можда кунићи? Ја бих се одлучио за становиште да су те животиње приближније кунићима. Нека врста везе између прасета и кунића. Припадају ли морски прасићи породици одраслих свиња, свиња из обора или не? Ипак ћу морати да питам професора Гордона. Оставите све прилоге овде, уз писмо!

Претпостављени је затим написао писмо професору Гордону. Али он се баш у то време верао по забаченим Андима у потрази за ретким примерцима животињског рода, па је протекло неколико месеци док га је писмо нашло. Претпостављени је за то време и заборавио на прасиће. Морган такође а и сам Морхауз, али зато није Фленери. Њега је проблем са прасићима све више забрињавао и зато је једног дана Морган, много раније него што је стигао одговор од професора Гордона, примио писмо:

— Шта треба да радим с морском прасади? Они воде плодан породични живот и сада их је 32 на броју. Да ли да их продам или сте можда почели претставништво у Весткоту да сматрате менажеријом? Молим да ми брзо одговорите! Уследио је Морганов телеграм: „Не продавати прасиће", а затим писмо у коме Морган скреће пажњу Фленерију да животиње не могу бити сматране као власништво компаније већ да се морају вратити власнику када овај сложени тарифни спор буде окончан.

Фленери је наставио да се брине за прасад и да се мучи. Кавез који је у међувремену био направљен, постао је опет мали за све бројнију породицу, па је задњи део своје канцеларије морао да прегради. Радио је као мрав јер је око животиња било све више посла, па су му одузимале највећи део радног времена. Неколико месеци касније у тренутку очајања зграбио је комад хартије, написао само „160" и послао Моргану. Убрзо је стигло писмо од Моргана у коме се тражи објашњење. Фленери је одговорио: „Сада има 160 прасића. Дозволите ми да један део продам или ћу да полудим".

„Ниједно прасе не сме да буде продато", — хитно је одговорио Морган.

Најзад у дугом и ученом писму професора Гордона изашло је на видело да су морски прасићи уствари caviaporcellus, док обично прасе припада врсти sus породице suidae.

— Дакле, морско прасе и обично прасе није исто, — повика претпостављени пред Морганом. Према томе важи тарифа од 25 центи.

Морган је уз објашњење упутио ствар рачуноводству, а оно је после обављених формалности одлучило да 160 прасића, власништво једне њихове муштерије сада код њих на чувању, треба испоручити и наплатити 25 центи по комаду. Фленери је онда цео један дан бројао своје питомце који су тада већ готово целу собу испунили и написао рачуноводству писмо: „Некада их је било 160, али сада их има око 800. Не може се тачно утврдити. Како стоји са 64 долара које сам ја потрошио за храну?"

Уследила је прва измена писама затим друга и остале.

Фленери је био сабијен у један квадратни метар своје канцеларије а два дечака са пуним радним временом била су запослена око прасића. После последњег Фленеријевог извештаја када је успео да изброји око 800 дошло их је још нових на свет, а када је најзад стигао обрачун за 800, Фленери више није ништа примао нити предавао за транспорт, већ градио кавезе око канцеларије, један над другим, јер их је било 4.064. А свакодневно су се појављивали још нови.

Дошло је и ново писмо од рачуноводства, али сада више Фленери није имао времена ни да их чита. Зато је дошао телеграм: „Грешка у зарачунавању трошкова транспорта морских прасића. Наплатите за два комада 50 центи. Испоручите све налогодавцу." Фленери је прочитао телеграм и кренуо, овога пута пешке ка кући Морхауза. Код ограде се изненада зауставио. Спазио је натпис: „За издавање". Кућа је била празна. Морхауз је побегао. Фленери се трчећим кораком вратио у канцеларију. За време његовог кратког отсуствовања родило се још 60 прасића. Хитно је јавио рачуноводству: „Нисам у могућности да извршим наплату. Прималац напустио град у непознатом правцу. Шта да предузмем?"

Службеник рачуноводства је почео да се смеје. „Требало би да Фленери зна да се у том случају роба враћа овамо". — и послао му телеграм.

Фленери се бацио на посао, а са њим и шест дечака које је запослио око животиња. Радили су сви беспримерно и онда су почели да „теку" кавези пуни морских прасића од Весткота према Њујорку. Крајем недеље били су већ отпослали 280 великих кавеза. Остала су им још свега 704 прасета.

„Обуставите испоруку, складиште дупке пуно" — стигао је телеграм. Фленери је обуставио али само док је послао нов телеграм: „Не могу да обуставим". Следећим возом је стигао чиновник из централе са наређењем да се даља испорука на сваки начин обустави. Баш у тренутку када је приспео пред капију бироа угледао је шест дечака како преносе корпе од сламе пуне морских прасића према вагону где их је прихватао Фленери, наг до појаса.

— Још један вагон и ја сам их се решио! Никада више нећете навући Фленерија на танак лед. Од сада ћу знати да морско прасе има додуше неке везе са обичном свињом, али се по тарифи сматра као питома домаћа животиња и иде по најнижој тарифи, — викао је Фленери на чиновника и наставио грозничаво да товари.

А када је преостао свега један пар прасића, вратило му се старо добро расположење и целу ствар је почео да посматра друкчије.

— На крају крајева ипак није толико трагично колико је могло да буде. Шта би било да су у питању били слонови?

Елис Паркес Батлер

И ТО СЕ ДЕШАВА...

У четири чикашка дневна листа изашао је оглас ове садржине: „Човеку са искуством европског претседника општине, црвенкасте боје коже, са брковима а ла цар Виљем и замашне телесне тежине, нуди се запошљење од десет дана". То су организатори интернационалног трговинског сајма тражили „претседника" за „село" које ће бити саграђено на једном огромном сплаву у кругу сајма. За време сајма на том сплаву треба да буде забавни парк.

ПРВА СТУДЕНТКИЊА

На универзитету Ал-газхар у Каиру дошло је до „мирне револуције". Први пут у овом најстаријем исламском универзитету међу студентима се налази и једна жена. Сама зграда је 972 године била подигнута за џамију. На овом универзитету студира 20.000 студената из 30 исламских земаља Азије и Африке.

НЕКИ МИСЛЕ...

Сова спада у најкорисније птице. Неки мисле да за једно лето она поједе око хиљаду сивих пољских мишева и тако сачува читаву тону хлеба.

НЕУСТРАШИВА...

Један од најзанимљивијих подвига из времена када су Французи освајали Нови свет везан је за име Магдалене Канађанке, четрнаестогодишње девојчице која је 8 дана била командант тврђаве из које су се само два преостала војника борила против стоструко надмоћнијих Ирокеза.

У другој половини 16 века када су се Французи искрцали у Канади стотине хиљада Ирокеза сачињавали су моћну конфедерацију од шест племена. Према хроникама из тог доба они су били поносни, храбри, гостопримљиви, верни пријатељи и пуни неке сетне песничке маште. Али поред тих лепих особина они су постали опасни непријатељи првим колонистима из Француске.

Европљани им нису пружили руку братства, кад су дошли већ су покушали да им наметну власт силом. Зато су Ирокези испољили сву суровост. Бранили су угрожено домаће огњиште. Заробљене непријатеље су скалпирали, живе спаљивали или тестерили као дрво за огрев. Чак и најсигурнијим ратницима није било лако око срца када би у шипражју или високој прериској трави приметили добро наоружане урођенике које су препознавали по њиховим украсима од перја на главама и разнобојно ишараном лицу.

У доба Луја XIV када је Фронтенак био генерални гувернер Канаде подигнуте су тврђаве које су носиле имена њихових команданата. Тако се 1696 године на тек подигнутој тврђави Вершер која се налазила 8 миља далеко од Монтреала, залепршала бела застава са цветом крина.

У другој половини октобра те године командант тврђаве Вершер отпутовао је у Квибек на саветовање с гувернером. Његова жена се задржала мало дуже у Монтреалу код рођака а њихова 14-огодишња кћи Марија Магдалена, коју су обично звали Мадлен, остала је у тврђави само са неколико жена.

Гарнизон је обично бројао 40 људи, али пошто се Ирокези, потучени у неколико последњих окршаја, већ више недеља нису појављивали, војници су се вратили у Квибек остављајући тврђаву на двојици наоружаних чувара.

Мала Мадлен је 22 октобра ујутру, не слутећи ништа, са неколико жена отишла да распростре рубље на пољани испред тврђаве. Њено изоштрено око је одједном открило да се у шипражју нешто креће. Неколико глава се помолило кроз размакнуто шибље и у истом тренутку плануло је више пушака.

— Спасавајте се! Бежите, ево Ирокеза! — вриснуле су жене.

Малден је иако укочена од страха, приметила педесетак урођеника наоружаних пушкама, са ножевима међу зубима, како јој се пужући приближавају

Свом брзином је почела да бежи према тврђави док су меци звиждали око њених ушију. Видела је како су три жене посрнуле и пале погођене непријатељским хицима, али се она ипак на време дочепала капије. Ту је застала да сачека остале жене које је захватила паника а затим је одлучним покретом, готово пред носем Индијанаца затворила и забравила тешку тврђавску капију.

У тврђави су била само два човека и обојица престрашени. Један је легао на постељу и затворио очи очекујући смрт, а други високо у руци држећи запаљени фитиљ спремио се да потпали барут у слагалишту муниције и целу тврђаву баци у ваздух.

Мадлен му је наредила да угаси фитиљ, скинула му војнички шешир с главе и ставила га себи, и отргла пушку из руку. Затим је својој „војсци" наредила:

— Боримо се до смрти!

Када ни то није помогло почела је да грди два страшљивца, да их храбри, да им се потсмева. Водила их је од пушкарнице до пушкарнице и захтевала да се покажу непријатељу како би помислио да су сви зидови начичкани војском. Затим је напунила један топ барутом и испалила ђуле. Опоменула је жене да не запомажу и не вриште јер ће својом кукњавом показати да је тврђава без одбране и тако охрабрити Ирокезе.

У тренутку када је пометња у тврђави била на врхунцу Мадлен је далеко у прерији приметила једног закаснелог путника, Француза Пјера Форена који се враћао у тврђаву са женом и децом. Видевши да му прети смртна опасност, девојчица је без оклевања изишла из тврђаве на свега неколико десетина метара од сакривених Ирокеза, који, плашећи се какве подвале, нису ни покушали да је заробе. Наредила је слузи да чува стражу на капији и у случају да она погине одмах затвори врата и настави са отпором.

Девојчица је кренула у сусрет незаштићеним људима. Имала је војнички шешир на глави и тешку пушку у рукама. Пјера Форена и његову престрашену породицу храбрила је довикујући им да се пожуре. Пошто се они, парализани страхом, нису мицали отишла је по њих и готово насилу их увела у тврђаву.

Када се са њима поново нашла у безбедности почела је да распоређује страже за ноћ.

— Ако ме заробе немојте се предавати — говорила је људима у тврђави. Немојте се поколебати чак иако ме живу спале или секиром раскомадају.

Предвече је почела да бесни снежна олуја. Све бројнији Ирокези су се ужурбано спремали на јуриш а лествице постављене уз тврђавске зидине указивале су да ће покушати и да се успужу уз њих. Али девојчица је била лукава као какав искусни ратник. Кроз урлике ветра и звиждање снежних ковитлаца, без престанка су се чуле команде и повици два војника и једног наоружаног слуге који су до изнемоглости глумили многобројну војску у тврђави. Ирокези су били преварени. Из каснијих казивања индијанских ратника хроничари су записали да су ирокешки команданти одустали од ноћног јуриша на тврђаву због бројности и спремности одбранбених одреда.

У рану зору људима у тврђави се повратила нада. Мадлен је све време била насмејана а сваких четврт часа испаљивала по једно топовско ђуле да би задржала непријатеља на отстојању.

Већина жена, сматрајући одбрану тврђаве за лудост, покушале су да се побуне против командовања девојчице. Неки су предложили да се у току ноћи напусти тврђава и кришом стигне до реке Сен Лоран где би се склонили у некој боље брањеној тврђави.

Мадлен се одлучно успротивила и изјавила да она никад неће дезертирати. Напуштање тврђаве улило би огромну храброст Ирокезима и могло би да има кобне последице за остале француске снаге у Канади. Одлучила је да брани тврђаву.

Отпор храбре Мадлен и шаке њених бораца трајао је осам дана. Тек у ноћи између 28 и 29 октобра дошао је спас. Чета поручника Ла Монерија од 40 људи дошла је из Монтреала. Затекао је преморену девојчицу која недељу дана ока није склопила како будна седи пресамићена преко једног стола с пушком у руци.

—Господине, — рекла је Мадлен официру, будите добродошли, предајем вам оружје.

— Оно је заиста било у добрим рукама, — одговорио је он.

О подвигу мале Мадлен причало се дуго. Она је зато постала национална јунакиња и добила име Мадлен Канадска.

НЕ КРАСЕ...

Чикашки музеј набавио је 500 „електронских чувара", аларминих апарата, у пластичним кутијицама. Они заиста нимало не красе скупоцене рамове уметничких слика, али су зато корисни — ако би ма ко покушао да слику извади из рама или је скине са зида звук ће одати његово недело. Овим направама побољшана је заштита уметничке збирке од 170 милиона долара.

Из давног времена

Преко стотину златних дуката и сребрних талира из 1600 године ископано је приликом преправке станбене куће једног становника Аухербаха. Новац је нађен са остацима неке тканине у коју је био завијен. Стручњаци претпостављају да је новац тамо закопан још у доба Тридесетогодишњег рата.

WALT DISNEY'S ТОБИ ТАЈЛЕР

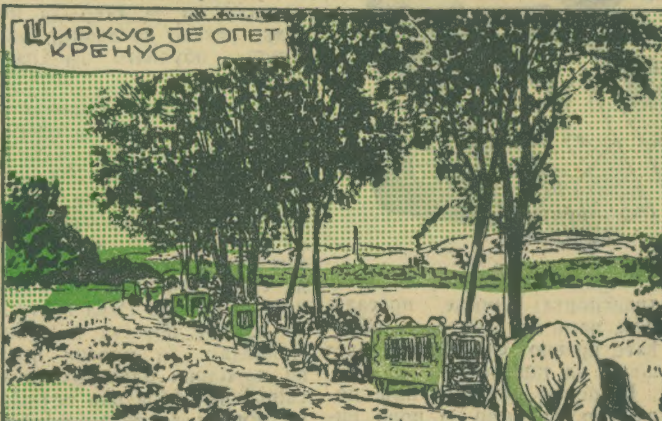

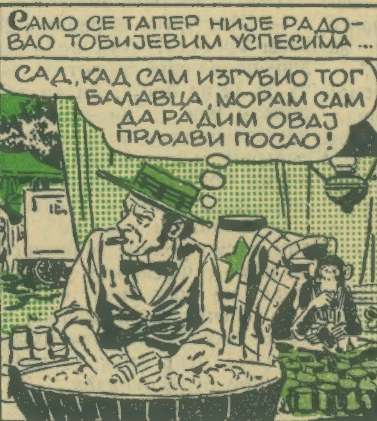

ФОРМУЛА СВЕТА

Последње године свога живота Алберт Ајнштајн је испунио трагањем за једном теоретском синтезом. Желео је да створи једну једину једначину којом ће обухвати ти електромагнетско зрачење, гравитацију и силе атомског језгра.

После Ајнштајнове смрти, познати немачки физичар Хајзенберг обелоданио је своју формулу света која је потстакла стручњаке на живу дискусију. А недавно се јавио млади француски физичар Шарон, који доноси нове поставке. Али, ако је Ајнштајнова смрт охрабрила млађе научнике да се смелије јављају, не значи да су старији изгубили крмило. Један од њих, Лонгшамбон, који је пре кратког времена претседавао скупу пред којим је Шарон излагао своје резултате, изјавио је после састанка: „Засад нико не може поуздано рећи да Шаранове формуле дају дефинитивно решење, али нико не може рећи ни то да он није изнео један интересантан покушај да се дође до јединствене формуле космоса".

Да ли знате?

ПОТОНУЛИ ГРАД

Овога лета започиње у непосредној близини Венеције, највећи археолошки подухват после рата. Ронилачким звонима вадиће се са морског дна потонули град Метамауко, после кога је саграђена Венеција. Већ су стављене на располагање новчана средства за почетак радова.

Рибари већ одавно знају тајну која почива на дну мора дуж Лида. Ноћу када је море црно бацају они своје мреже и ваде вазе, накит и кипове од бронзе које после у својим селима продају црноберзијанцима.

Недавно су се на светској тржници старина појавила дивно израђена врата од бронзе са неке палате или цркве. Као што се често дешава кријумчари су претекли научнике.

Из докумената које су историчари пронашли у венецијанским архивама и библиотекама сазнајемо да је Метамауко нестао када се рађала Венеција. Али овај град оставио је својој наследници политички и архитектонски стил. Венеција је испунила оно за шта је Метамауко био предодређен. Док се спремао да заведе своју власт на истоку Средоземног Мора град је са својим зидовима, торњевима и палатама почео да постепено тоне у море. Таласи су преко њега нанели песак и он је пао у заборав.

Из једног прастарог документа види се да је град имао широке тргове, богате палате и грандиозну базилику, да је био опасан одбранбеним кулама и претстављао један од најсјајнијих центара на јадранској обали.

Још пре 400 година тврдило се да се рушевине града виде на дну мора када је оно мирно и чисто; тада су још рибари вадили из мора разне металне предмете и оруђе, а стара кубета и кровове, само три километра удаљене од немирног Лида запљускивала је вода.

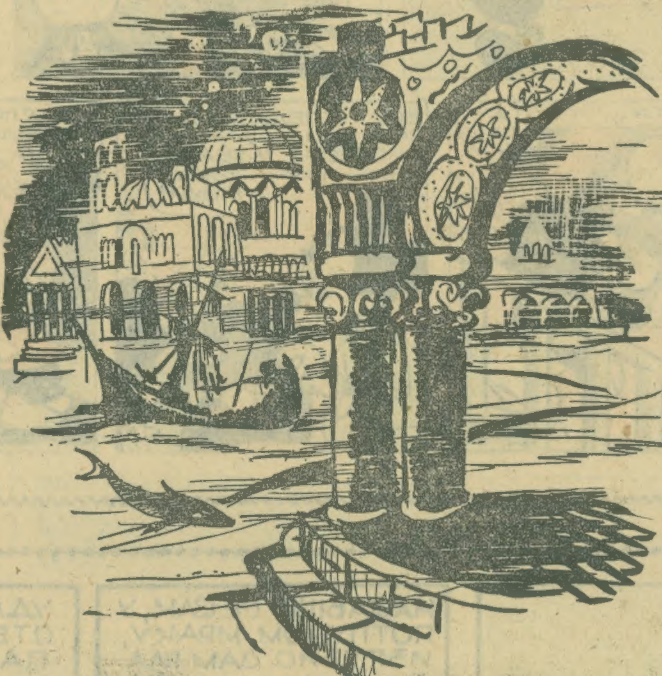

Шта очекују рониоци који хоће сада да пробуде Метамауко из његовог готово 900-годишњег сна? О Метамауку дознало се много из нађених докумената. Његова историја почиње можда већ у римско доба, али сигурно са Атилом који се ту појавио са својим хордама. Године 452 бежали су становници Падове испред освајача и тражили заклона у баруштинама лагуна. Много година остали су они у утврђеном Метамауку а доцније када су овамо провалили Лонгобарди, повукли су се натраг у Падову.

Одавно је већ море испрало са зидова крв о којој говори хроника. Вековима је беснео у Метамауку грађански рат. У његове утврђене куле склониле су се породице и биле за или против Грка, Лонгобарда или Франака, који су један за другим запоседали град. Вечита неслога угушила је свако братско осећање, а дуждеви који су владали од 742—810 године махом су побијени или побегли. Најзад су становници Метамаука побегли на острва Риалта. Тако је почело расуло. Око Риалта рађа се Венеција, док Метамауко умире, не само као политичка сила него и географски. О уски део копна који је од њега остао ударали су таласи, а после 300 година коначно га је море прогутало. Хроника казује да је 1110 године земљотрес у мору уништио последњи остатак копна.

Брод уступљен НАУЧНИЦИМА

Француски велики пароброд „Гијана", који је служио за превоз путника, уступљен је сада геофизичарима. Уместо прекоокеанских путника у његовим кабинама становаће научници. У дворанама за забаву налазиће се столови за цртање, машине за рачунање и научни инструменти. „Гијана" више неће бити рентабилна али ће ипак доносити велику корист.

Кабала је најзад откривена

На Кавказу су недавно пронађени остаци града Кабале о коме се досад знало само из текстова Плинија Старијег, Клаудија Птоломеја и о коме су говорили неки писци раног Средњег века. Град се налазио на великој површини. Само је тврђава заузимала 25 хектара. Руски археолози кажу да ће ископавања трајати више година.

НАЈЛОН ЗАМЕЊУЈЕ МАЛТЕР

У Шведској је пронађен нов метод за подизање зграда од блокова лаког бетона за чије се спајање не употребљавају ни малтер нити икакво друго течно средство. Фабрички израђени блокови спајају се помоћу малих, на ивицама заобљених, најлонских плоча које се умећу у 20 сантиметара дубоке жљебове на хоризонталним површинама бетонских блокова. Нов начин грађења помоћу најлонских плоча, који зидове чини за 60 отсто отпорнијим но кад се граде помоћу малтера, има и то преимућство што скраћује време потребно за подизање зграде и омогућава лакшу обраду фасаде и унутрашњих зидова. Поред тога, овако подигнута зграда може се раставити и у деловима пренети на друго место. Од нарочито је великог значаја то — поготово у Шведској где зиме дуго трају — што се помоћу новог метода зграде могу несметано подизати и по највећој хладноћи.

НОВА БРАВА

Нову браву, изум британских стручњака, тешко ће ико бити у стању да отвори. Њен механизам чини и једна табла на вратима, са дванаест дугмета. Брава се отвара само кад се притисну два и то по већ утврђеном реду и у временском размаку који је такође унапред одређен. Контактни парови могу да се мењају, тако да сва дугмета пружају могућност за 4356 разних комбинација. Према томе овај сигурносни систем је сличан бравама на сефовима. Ако би неупућено лице притиснуло погрешне контакте или праве али погрешним редом, одјекује одмах алармни знак.

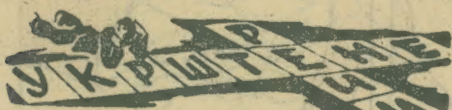

Водоравно: 1) низ; 4) допадљив, згодан; 7) личност из Дизнијевих стрипова; 10) предлог; 11) река у Швајцарској; 12) злато (франц.); 13) превлака на Малаки; 15) део коњског прибора; 16) лева притока Дунава; 18) лековита биљка; 20) река у СССР; 21) град на Сицилији; 22) чамац, чун; 25) домаћа животиња; 27) змај; 29) река у Индији; 31) енигма; 34) јарам; 35) поклон; 36) врста першуна; 37) врста чамца; 39) планина; 41) телефонски позив; 42) лука на Јадрану.

Усправно: 1) одељење у школи; 2) буљина, сова; 3) афирмација; 4) музичка нота; 5) грчко слово; 6) река у Јужној Америци; 7) шаховска фигура; 8) гозба; 9) највећа притока Волге; 13) узица; 14) прилог, додатак (лат); 17) женско име; 23) река у Немачкој; 24) врста речи; 26) град у Турској; 27) један континент; 28) хемиски знак за сребро; 29) самогласник и сугласник; 30) град у Сенегалу; 32) похвална песма; 33) јединица за рад у физици; 38) гувернер свете Јелене у доба Наполеона; 40) река у Сибиру.

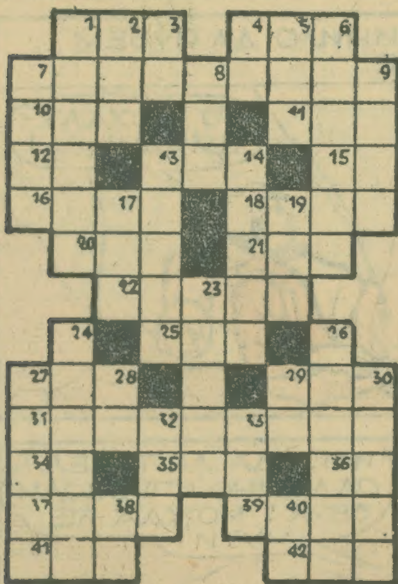

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) пре; 4) инч; 7) трапезоид; 10) Ист; 11) ски; 12) рл; 13) кеп; 15) ам; 16) суша; 18) лига; 20) Кил; 21) ино; 22) Будва; 25) пра; 27) сеф; 29) ало; 31) Трафалгар; 34) рт; 35) ара; 36) З(ајц) И(ван); 37) улар; 39) Комо; 41) газ; 42) Ман.

Усправно: 1) прслук; 2) рат; 3) еп; 4) из; 5) нос; 6) Чикаго; 7) тирс; 8) Еве; 9) Дима; 13) калуп; 14) Плива; 17) шиб; 19) Ина; 23) Дрвар; 24) пертла; 26) плазма; 27) струг; 28) фа; 29) аг; 30) Орион; 32) фар; 33) лак; 38) аз; 40) Ом.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

ШИБИЦЕ

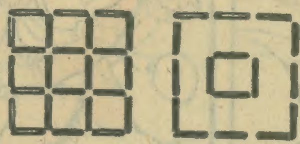

Одузмите осам шибица али тако да од 9 квадрата остану само два.

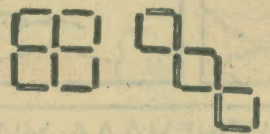

Од четири квадрата направите три.

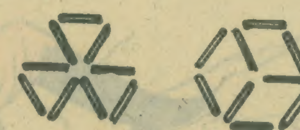

Од три троугла направите три једнака ромба.

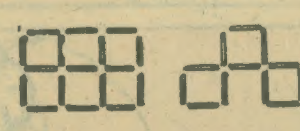

Склоните пет шибица тако да од шест квадрата остану три.

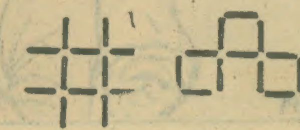

Три шибице тако преместите да се направе три квадрата.

ПТИЦА У ВАЗДУХУ

Једно правоугаоно парче картона, велико отприлике 3 x 6 см преполовите цртом на два дела. На једној половини нацртајте црним тушем птичји кавез са отвореним вратима, а на другој једну малу птицу са главом окренутом према кавезу. Узмимо друго парче картона исте величине и наслонимо је мањом страном усправно на обележену линију. Кад приближимо лице тако да носем готово додирујемо картон и сваким оком гледамо само половину слике, изгледаће нам као да птица шета по кавезу.

РУЧНИ РАД

Верица везе једну мустру са цвећем на навлаци јастука. У једном кругу поређано је пет цветића на једнаким растојањима. Радећи, Верица је приметила да се правоугаона површина навлаке може поделити на пет подједнако великих делова тако да у сваком буде по један цвет.

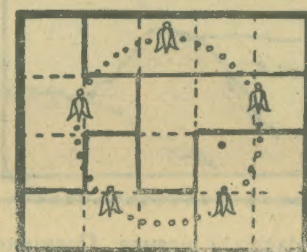

РАЗДЕЛИ

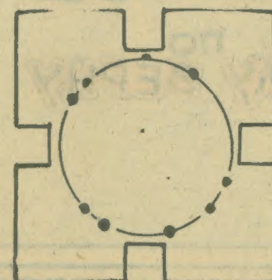

Није лако овакву фигуру са 9 тачака на кругу разделити на једнаке површине. У свакој треба да лежи по једна тачка. Потрудите се, а ако не знате погледајте слику 2.

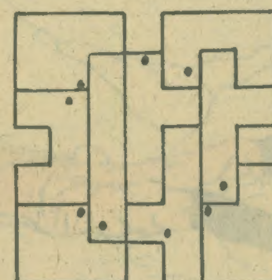

ЗА ДЕЦУ

За децу која не знају да пишу, направите на парчету хартије четири тачке, које би требало повезати у један четвороугаоник. Али нека то учини дете гледајући у огледало. За оне који посматрају веома је забавно што неко не уме да повуче црте кад то изгледа веома лако. Али, пробајте и ви!

ОПТИЧКА ВАРКА

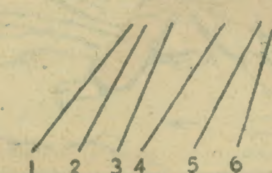

Две од ових линија су паралелне.
Које су те две линије?
(2 и 5)

... Кинези су још 2.300 година пре наше ере имали географски опис девет области тадашње Кине, као и податке о насељености тих области и производњи у њима.

... неки истраживачи тврде да велике морске корњаче на обалама Флориде, пошто се до сита наједу, покидају зубима велике количине алги па од њих и муља на коме алге расту праве велике лопте, као главице купуса, које плима и ветрови разносе морем. Те кугле од морског биља служе им касније као храна на пучини.

... морски лед није сладак као што се обично мисли, али је ипак мање слан од мора у коме је настао. Проценат соли у морском леду утолико је већи уколико је смрзавање било брже.

... лимун, који је пореклом из јужних и југоисточних краjева Азије, био је у Европи познат пре поморанџе.

...Мраморно Море добило је своје име — у античко доба оно се звало Пропонтис — према островској групи Мармара која се налази у његовом западном делу.

... први хидроплан, летилицу која полеће с воде, слеће на њу и по њој може да плови, пројектовао је 1871 године Француз Алфонс Пено.

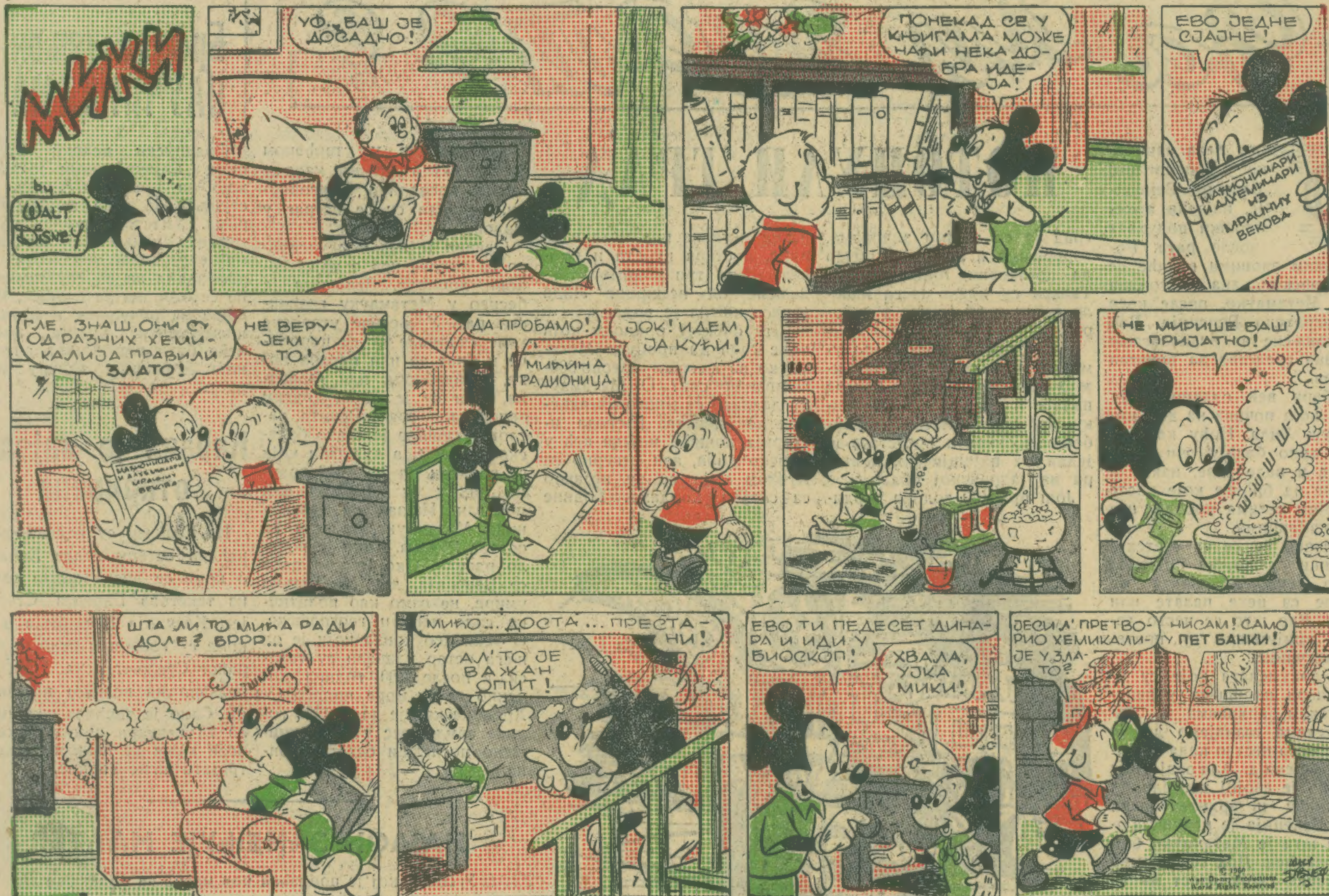

ВИШЕ НИЈЕ

Гаја није био послушан па га је ујка Паја казнио да двадесет пута напише: „Ја сам немирко и непослушко". После извесног времена Гаја се појавио са свеском у којој је

20 пута био написао: „Ја сам био немирко и непослушко".

— А што се тако написао? Зашто „ја сам био"? — побунио се ујка Паја.

— Па зато ујка Пајо, што ја више нисам ни немирко ни непослушко, већ сам само то био пре него што сам писао.

ИПАК НИСУ ПОГРЕШИЛИ

— Срамота! — грди ујка Паја Гају и Влају. — обојица сте ми обећали да нећете појести пре ручка поморанџе које сам вам донео, а ви сте то ипак учинили.

— Е, ујка Пајо, ипак нисмо погрешили, — правдао се Гаја. Ја сам појео само Влајину поморанџу, а Влаја моју.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Шта је Кенеј?
Шта је трохилус?
Шта је сангвина?
Какав је то тајни говор?

ОДГОВОР:

КЕНЕЈ *је по грчкој митологији најпре био женско (Кенида). На њену молбу Посејдон ју је претворио у мушко, а у доњем свету опет је*

постала женско. Кенеј је и име лепидског јунака у Тесалији који није могао да буде рањен, али су га ипак убили кентаури.

ТРОХИЛУС *је грчка реч која у архитектури означава украс у виду издубљене полуоблице, као и средњи профил основе стуба у јонском и коринтском стилу.*

САНГВИНА *је мркоцрвена креда којом се раде цртежи истог имена. Истакнути мајстори сангвина били су француски сликари 18 века Вато и Фрагонар.*

ТАЈНИ ГОВОР *је онај којим су се обично најчешће служили пастири (зове се и козарски говор) при тајном споразумевању пред непознатим лицима. Тајни говор настаје продужавањем речи, уметањем гласова или сугласника, скраћивањем речи (изостављањем почетних или последњих слогова) и премештањем гласова или слогова у једној речи. Нарочиту врсту тајних говора употребљавале су неке занатлије: дунђери, калајџије, а једном врстом су се служили и шатровци.*

ПУТОВАЊЕ У СРЕДИШТЕ ЗЕМЉЕ

ПО ЖИЛУ ВЕРНУ

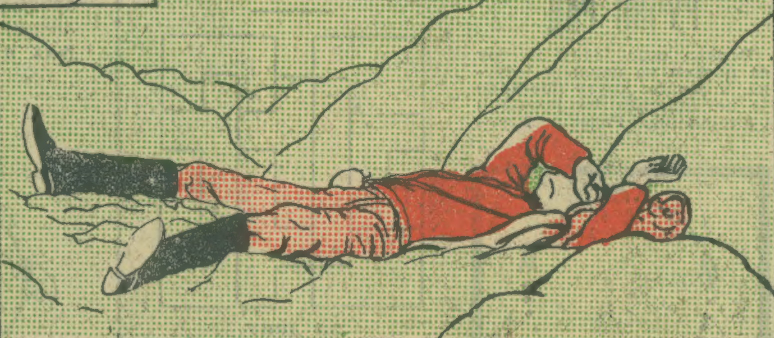

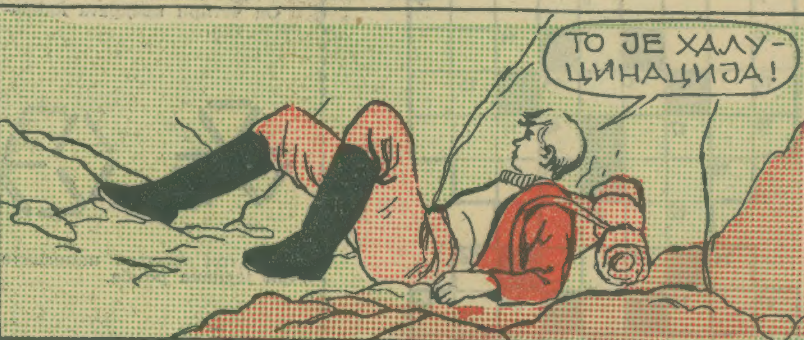

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић Београд Македонска 31. — Издаје и штампа „Политика" штампарско-издавачко предузеће Београд, Македонска 31. Текући рачун број 101 707/1 82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900. полугодишња 450; за иностранство: годишња 1.200. полугод. 600 дин. Рукописи се не враћају